

Historický dopis JUDr. Janu Stráskému, při jeho jmenování krizovým manažerem - ředitelem NP Šumava, který následně dokázal spolupracovat s lidmi, obcemi, kraji i přírodou

Pavel Valtr - UrbioProjekt Plzeň, ateliér urbanismu, architektury a ekologie / ZČU v Plzni

Strasky@kraj-jihocesky.cz

28. 2. 2011

Vážený pane doktore,

velice děkuji, že jste se ujal řešení obtížné problematiky Šumavy, která potřebuje lidskost.

Ozývám se proto, že před 50 lety, jako čerstvý absolvent VŠ, usazený v Táboře, jsem se snažil o legislativní ochranu Šumavy, dnes mám více než zásadní pochybnosti o uskutečňované ochraně. Jen pro informaci, pracuji ve svém ateliéru jako urbanista, krajinář i ekolog a vyučuji urbanismus a územní plánování na ZČU v Plzni. Jsem soudním znalcem v oborech ochrana přírody (životní prostředí, ekologie a dendrologie) a ekonomika (vlivy antropogenních činností) a jsem oprávněnou osobou pro posuzování vlivů koncepcí a staveb na životní prostředí („SEA“, „EIA“). Jsem členem Mezinárodní organizace krajinářských architektů IFLA, Mezinárodní organizace krajinných ekologů IALE, studijní cesty jsem uskutečnil do více než 70 zemí ve všech světadílech, kde jsem navštívil množství národních parků.

V současnosti, po mnoha domácích a světových zkušenostech jsem dospěl k názoru, že **fundamentální ochranářské tendence v naší kulturní a polokulturní krajině znamenaly rozsáhlý úbytek biologické diverzity a to i taxonů evropsky a národně chráněných**. Proto jsem v IX/2009 uspořádal konferenci Šumava na rozcestí, které jste se nemohl zúčastnit - je ke stažení na mých webových stránkách www.urbioprojekt-valtr.cz (ale i květena jednotlivých světadílů). Dílčí pojednání Krajina české Šumavy - směřuje k záchraně či pohřbívání? jsem publikoval v časopise Zahrada-park-krajina 3-4/2008 (p: 40-46 et supplement VII-IX).

Fundamentální „purističtí naturalisté“, bez sledování širších a zpětných vazeb tam hlásají „nic než příroda“, neopodstatněným prosazováním divočiny bez lidí, zástupným důvodem ochrany ustupujícího severského tetřeva, přičemž proklamovanou bezzásahovostí na 2/3 území NP, v plochách kulturního lesa vzniká nestabilní „smrčák“, bez potřebné přirozené skladby a zásadně se snižuje biodiverzita, jež je převážně vázaná na někdejší bezlesí, které bývalo až na 30 % ploch.

Situace „puristických naturalistů“ je natolik na hraně, že používají historicky běžných metod:

- zastrasování
- zkorumpování
- mlžení, zatajování či sdělování polopravd a nepravd.

Přikládám také některé partie z připravované publikace Územní plánování v praxi a Komentář k problematice tetřeva.

Trvalá udržitelnost vývoje

Udržitelný rozvoj (sustainable development) je hlavním cílem veškerých politik Evropského společenství stanovených ve Smlouvě. Udržitelný rozvoj znamená uskutečňování takové formy rozvoje, která uspokojí potřeby současné generace, aniž by ohrozila uspokojení potřeb budoucích generací. Znamená to pokračování ekonomického rozvoje sídel při udržení základní celistvosti ekologických systémů.

Udržitelný rozvoj území spočívá ve vyváženém vztahu územních podmínek pro:

- **příznivé životního prostředí**
- **hospodářský růst** (prosperitu, vč. udržování nízkoinflačního prostředí)
- **sociální soudržnost společenství obyvatel v území** (tj. příznivé sociální podmínky).

Základní principy udržitelného vývoje spočívají ve vyváženost tři základních pilířů přijatých EU, tj. environmentálního, ekonomického a sociálního, např. v: účtě k životu, předběžné opatrnosti a prevenci, šetrném a spravedlivém využívání zdrojů a snižování rizik u zdrojů, zodpovědnosti původce znečištění, používání nejšetrnějších dostupných technologií. Světová konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) roku 1992 v Rio de Janeiru přijala deklaraci o životním prostředí a rozvoji (*The Rio Declaration on Environment and Development*). Tento dokument propojuje ve svých principech sociální, environmentální i ekonomickou stránku udržitelného rozvoje a stanoví roli národních vlád při jeho prosazování. Na 27 principů udržitelného rozvoje navazuje tzv. Agenda 21, která principy konkretizuje pro jednotlivé oblasti lidské činnosti. Kapitola 7 Agendy 21, která je věnována udržitelnému rozvoji lidských sídel, stanovila tyto programové zásady:

- poskytovat odpovídající obydlí pro všechny,
- zlepšit správu a řízení lidských sídel,
- podporovat plánování a management vedoucí k udržitelnému územnímu rozvoji,
- poskytovat integrované infrastruktury pro zásobování vodou a odstraňování splašků a tuhých odpadů,
- zabezpečovat pro sídla udržitelné energetické a dopravní systémy,
- zabezpečovat plánování a management sídel v územích vystavovaných přírodním katastrofám,
- zabezpečovat udržitelnost stavebnictví,
- rozvíjet lidské zdroje a budovat kapacity pro rozvoj lidských sídel.

V současnosti na základě silné „růstové mentality“ většiny společnosti je nutné, aby při alokaci nových investic nedocházelo k ochuzení přírodního a životního prostředí. Komplexní územní rozvoj znamená koordinované vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a uspokojování potřeb občanů, ochranu zdravých životních podmínek, rozvoj dopravy a spojů, výchovu a vzdělávání a ochranu veřejného pořádku, s cílem zajistit harmonický a udržitelný rozvoj území. Vyváženým vztahem územních podmínek se rozumí takový stav využití území, kdy je území využíváno dosažitelně optimálním způsobem, jeho hodnoty (§18 odst.4, §19 odst.1 písm a) staveb. zák.) jsou chráněny a rozvíjeny a vyhodnocení stavu území a trendů jeho rozvoje nezavádá důvody k obavám ze současných nebo budoucích rizik, způsobených jednostranným rozvojem bez kompenzačních opatření, disproporcemi mezi způsoby využití území nebo střety mezi oprávněnými zájmy v území a záměry změn jeho využití. V přírodním pilíři by mělo být sledováno horninové prostředí, vodní režim, hygiena životního prostředí, ochrana přírody a krajina, zemědělský půdní fond (ZPF) i pozemky určené k plnění funkcí lesa (PUPFL). **Současný vývoj potvrzuje nevyvážené sledování udržitelného rozvoje, zejména ve fiskální politice veřejných financí, resp. nadřazování environmentální problematiky nad ekonomickými a sociálními.**

Konkurenční výhodou EU vůči hlavním světovým konkurentům, ve vazbě na tzv. lisabonskou strategii z r. 2000) by měla být udržitelná ekonomika založená na vzdělanostní společnosti, k čemuž byly uvedeny následující indikátory: informační a komunikační technologie, energetická náročnost hospodářství, produktivita práce a HDP na osobu, integrace trhu, výdaje na lidské zdroje, doprava, emise skleníkových plynů, biodiverzita, míra nezaměstnanosti, dlouhodobá nezaměstnanost, zaměstnanost starších pracovníků, rozptyl regionální zaměstnanosti, ohrožení chudobou.

Dokument Strategie udržitelného rozvoje ČR sleduje celostátní problematiku. Územní plán reflektující požadavek zajištění udržitelného rozvoje řešeného území musí tedy zohledňovat všechny jeho aspekty - požadavky na zachování přírodních, kulturních a urbanistických hodnot území, stabilizaci obyvatelstva a rozvoj sídla, ochranu a zlepšování životního prostředí, vytváření podmínek pro racionální a šetrné využívání přírodních zdrojů a potenciálu území, pro stabilizaci a rozvoj ekonomické základny a pro prohloubení spolupráce s okolními územními celky. V návrhu je vhodné zvažovat i jejich ekonomickou náročnost. Při vyhodnocování vlivů koncepce ÚP na životní prostředí se vychází z popisu a vyhodnocení zjištěných a předpokládaných závažných vlivů

územního rozvoje na životní prostředí a přijatelné alternativy naplňující cíle územního rozvoje, zatím však obvykle formálně. Posuzování by mělo být vyvážené, tzn. sledovat i vyváženost sociálních a ekonomických hledisek. V závažných případech krajský úřad vyžaduje samostatné zpracování posouzení vlivu koncepce územního plánu na životní prostředí, tzv. „SEA“. Obvyklé je to zejména u velkoplošných chráněných území přírody a v územích Natura 2000 (EVL, ptačí oblast). Posuzování vlivů na životní prostředí podléhají vymezené záměry a koncepce, jejichž provedení by mohlo závažně ovlivnit životní prostředí. Účelem posuzování vlivů na životní prostředí je získat objektivní odborný podklad pro vydání rozhodnutí, popřípadě opatření podle zvláštních právních předpisů, a přispět tak k udržitelnému rozvoji společnosti. Tento podklad je jedním z podkladů v řízeních podle zvláštních právních předpisů. Posuzují se vlivy na veřejné zdraví a vlivy na životní prostředí, zahrnující vlivy na živočichy a rostliny, ekosystémy, půdu, horninové prostředí, vodu, ovzduší, klima a krajinu, přírodní zdroje, hmotný majetek a kulturní památky, vymezené zvláštními právními předpisy a na jejich vzájemné působení a souvislosti. Posuzování vlivů územně plánovacích koncepcí a jiných koncepcí (strategie, politiky, oborové plány) na životní prostředí je stanoveno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2001/42/ES z 27. 6. 2001, o posuzování vlivů některých (určitých) plánů a programů (koncepcí) na životní prostředí (SEA – Strategic Environmental Assessment) a respektuje Směrnici Rady 92/43/EHS z 21.5.1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a Směrnici Rady 79/409/EHS z 2.4.1979 o ochraně volně žijících ptáků. Požadavky uvedených Směrnic byly implementovány (transponovány) do naší legislativy. Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR byl přijat usnesením vlády č.37 z 11.1. 2010, pro rok 2011 připravuje Rada zavedení Strategického rámce udržitelného vývoje ČR. Jako základní principy byly specifikovány:

- princip rovnováhy tří pilířů udržitelného vývoje
- princip soudržnosti a integrace politik a řízení
- princip předběžné opatrnosti
- princip generační a mezigenerační odpovědnosti
- princip rovných příležitostí
- princip partnerství
- princip mezinárodní odpovědnosti
- princip rozmanitosti.

U zvláště chráněných území přírody (zatím cca 16 % území ČR, přičemž obecně se doporučuje 10 - 15 % území ČR ponechat k dispozici přírodě), jež však v ČR byly v naprosté většině podmíněny dosavadní lidskou činností (resp. extenzivním využíváním) se stupňuje konflikt mezi ortodoxními teoretickými „naturisty“, jež na těchto plochách požadují převážnou bezzásahovost a „praktickými“ znalci ekologických principů a zákonitostí. Fundamentální a šikanozní požadavky (např. znepřístupňování rozsáhlých území Šumavy zdůvodňováním ochrany tetřeva) je možno mnohdy označit za nezodpovědné a některé vůdčí postoje spíše připomínají hnutí s klamavými sofistikovanými závěry. Plochy naturových území jsou zatím jakoby nadřazovány a dosud neimplementovány do našeho systému chráněných území. Jejich vymezení je téměř luxusní (v ČR bylo vymezeno 41 ptačích oblastí - cca 9 % území, rozsah EVL je rovněž značný - cca 10 % území). Vezmeme-li v úvahu i tzv. významné krajinné prvky (mezi něž patří veškeré lesní plochy, vodní toky s jejich nivami a vodní plochy, pak v současnosti téměř polovina území ČR má zajištěnou státní ochranu přírody, ke které se nezbytně vyjadřují orgány státní ochrany přírody. Na základě posouzení hodnocení trvale udržitelného rozvoje území, mají Rady obcí pro udržitelný rozvoj území stanovit podmínky pro realizaci problémových záměrů (Rady obvykle nejsou ustaveny). Evropská legislativa sleduje i řešení střetu zájmů ochrany přírody s rozvojovými požadavky - obvykle je požadováno dokládat, že veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody a případně navrhnout kompenzační opatření, např. náhradní plochy.

Příklad

Deklarace a politika Evropské rady architektů (ACE) mj. uvádí: Výstavba je kulturní akt, který má vždy kolektivní dopad a který by měl plnit lidské, sociální a technické funkce. Současná ekologická, hospodářská a energetická krize a potřeba udržitelné urbanizace vyžaduje takový přístup k architektuře a plánování, který bude řešit jak městskou, tak individuální výstavbu jako komplexní interaktivní systémy, které mají symbolické vztahy se svým širším přírodním okolím.
Další viz Bulletin ČKA 4/2010.

Příklad

Někdejší osvícené hospodaření často vycházelo z principu udržitelného rozvoje, např. Rožmberků v jižních Čechách, či Lichtensteinů na jižní Moravě. Současná nadměrná ochrana přírody začíná závažně limitovat a ohrožovat vyváženost environmentálního, ekonomického a sociálního rozvoje. Poslední novela zák. o ochraně přírody a krajiny č. 349/2009 Sb. musela reflektovat některé výtky a požadavky Evropské komise, týkající se neodpovídající transpozice evropské legislativy, např.:

- zjednodušení a zprůhlednění výkonu státní správy
- zefektivnění a zpřehlednění některých procesních postupů (výjimky ochrany ZCHÚ a druhové ochrany)
- zjednodušení ochrany EVL a ptačích oblastí (možnost schválit i řešení s negativním vlivem, při příp. hledání alternativních řešení a kompenzačních opatřeních)
- výjimky ochrany volně žijících ptáků
- zrušení ochranných pásem velkoplošných CHÚ
- výjimky, kdy veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody.

Povolování tzv. velkých výjimek ze základní územní ochrany zvláště chráněných území na základě veřejného zájmu, jež výrazně překračuje nad zájmem ochrany přírody (koncepční strategické záměry) je anomální (mimo správní řízení), neboť o tom rozhoduje MŽP a „schvaluje“, resp. potvrzuje vláda. Vhodné by však bylo, aby rozhodování MŽP vyplývalo z dohody s dotčenými ministerstvy a vláda by se zúčastnila až při příp. dohodnocení, pokud by nebylo dosaženo konsensu. Tzv. malé výjimky udělují příslušné orgány ochrany přírody ve své územní působnosti.

Příklad

V současnosti je stále častěji upozorňováno, že prosazovaná tzv. **ochrana přírody jde proti životnímu prostředí a veřejnému zájmu, přičemž je nadřazována nad ochranu obyvatel** (mnohdy vznikají situace, kdy je směřována přímo proti jejich běžné a letité existenci). Významným případem je současné „řešení osídlení a využití“ Šumavy, která je největším chráněným územím ČR. V polovině 19. století žilo jen v oblasti Srní, Prášil, Modravy a Filipovy Huti cca 6000 obyvatel, v současnosti je to jen několik set, přitom však s pokračující defenzivní trajektorií. Jako typický příklad sídelního vývoje v NP Šumava je možno uvést např. obec Srní:

rok:	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
počet obyvatel:	1252	346	227	349	306	294	169

Žádoucí obnovu přirozených porostů Šumavy nelze provádět fanatickým „diletantsko-vědeckým“ způsobem, kdy „vize divočiny“ jsou nadřazovány nad funkční skutečně ochranné potřeby (tvůrčí potence protagonistů je jakoby nahrazována potenci přírody, přičemž přírodní zákonitosti jsou účelově interpretovány). **Zlikvidované původní ekosystémy nelze v etapě několika století obnovit bez aktivní podpory člověka.** Zřejmě není vhodné, že v národních parcích je sdružena státní správa ochrany přírody vč. lesů a vlastní realizace těchto činností (tak jak to bylo v ČR do r. 1992 a jak to často bývá i v zahraničí, přičemž by měl být sledován nejen princip environmentální, ale i ekonomický a sociální. Lesy jsou náš základní kapitál, prostředek obnovitelného růstu. Lesy ČR poukazují na neudržitelnost bezzásahovosti ve vazbě na bezhraniční rozšiřování kůrovce z NP Šumava, ale i nepřístupnost lesů v NP, pozváním do ploch lesů v jejich správě v oblasti Železnorudska, Sušicka a Kašperskohorska: „přijďte se přesvědčit na vlastní oči, lesy v naší správě jsou pro vás otevřeny 365 dnů v roce, 24 hodin denně, vstupte bez klepání.

Původní lesy byly v polovině 19. století vykáceny (jejich genofond se zachoval pouze ostrůvkovitě) a nahrazeny nepůvodními smrkovými monokulturami, které kvalitu místních lesů znehodnotily (jejich populace jsou málo odolné vichřicím i kůrovci). Ty se však rozhodla Správa národního parku Šumava, podporovaná některými nezodpovědnými habilitovanými vysokoškolskými učiteli převážně Jihočeské univerzity, rozšiřovat a jimi sukcesně likvidovat i velmi cenná bezlesí s největším podílem národně i evropsky chráněných taxonů. Přestože podle vládního nařízení má I. zóna tvořit 13 %,

Správa svévolnou zvlí ji rozšířila na 30 % bezzásahové zóny + zbytek I. zóny, neboť ideologie současné Správy je nad zákon (tam kde stanovily prostor pro kůrovce, následně umístili označení I. zón). V současnosti zbytek roztržité I. zóny - celkem 135 částí, poskytuje Správě dobrý důvod na zdůvodnění rozšíření I. zóny. Správa NP a CHKO Šumava proto usiluje o okamžité rozšíření I. zóny. Následně i ostatní správy NP, díky pokynu MŽP, by měly po jejich vzoru „experimentálně“ přecházet na 3/4 rozlohu bezzásahových území. Pod rozsáhlým veřejným tlakem zmírnila Správa svoji rétoriku o okamžitém nezbytném rozšiřování bezzásahovosti „ústupkem“ odložení na 10 let. Rozšířené vymezení I. zón v naší praxi znamená nepřístupnost pro běžné návštěvníky a obyvatele, ale i vědecké „bezvěrece“. Tato vize je neopodstatněně naprosto nadměrná (původně se uvažovalo přijatelných 25 %, max. 30 %). V současnosti, takto již třetina ploch NP Šumavy „potichu“ podlela kůrovcové kalamitě, včetně pralesových ploch, přičemž vzhledem k ohrožení dalších ploch však řádově stoupla těžba v tzv. návazném „nárazníkovém pufráčním“ území šířky 500 - 1000 m (v první polovině roku 2010 bylo v NP vytěženo již 93 tis. m³ a další m³ jsou určeny ke zpracování, v r. 2009 to bylo ve stejném období 52 tis. m², za rok 2010 se plánuje vytěžit až 500 tis m³, v r. 2009 to bylo 299 m³, přičemž před zřízením NP Šumava bylo za celý rok 1990 zpracováno pouze 6,5 tis. m³ kůrovcového dřeva), a hrozí mezinárodní požadavky na finanční odškodnění za šíření nákazy z ČR. Bezzásahovostí si neodpovědní „naturisté“ chovali kůrovce jako chráněný druh (bez ohledu na názor obcí, hejtmanů, senátorů a expertních skupin) takže v současnosti je nutno na každých tisících bezzásahových hektarů vykácet 600 ha zeleného lesa k zábraně šíření kůrovce, takže z NP Šumava se stal výnosný dřevařský podnik, který má dostatek prostředků na mediální ovlivňování společnosti, osob, příp. i obcí. Prosazování převážné bezzásahovosti NP „neasistovaným“ a rychlým přechodem, resp. fundamentální ideologií divočiny s vlky a medvědy, dochází k situaci, že žádoucí ekologická stabilita přechází v labilitu, cenné prostředí je degradováno a dochází k rozsáhlým škodám, přičemž poněkud zvrhle jsou tam vyznačovány „zážitkové“ stezky. Vnucovaný, nezodpovědný a neprojednaný požadavek je katastrofálně problémový, neboť:

- většinu porostů tvoří druhotné kulturní smrkové lesy (pouze lokálně se vyskytují porosty s relativně přirozenou skladbou, příp. bučiny)
- přirozené zastoupení vysoce konkurenčního smrku bylo na Šumavě v minulosti výrazně nižší (v r. 1850 cca 50 %, dnes cca 85 %), přičemž vysoké zastoupení smrku bývalo až od výšek nad 1300 m n.m., zatím co do 1000 m n.m. do bylo pouze 20 - 30 %
- přírodní obnova horských smrčín je na Šumavě vhodná ve výškách až nad 1200 m, avšak požadavek bezzásahovosti sleduje polohy již od 1000 m n.m., přičemž klimatickým oteplováním se vegetační stupně posunují vzhůru, přičemž smrk potřebuje vlhko v půdě i vzduchu (dlouhý příliv tropického vzduchu známý z r. 2010 se bude opakovat stále častěji (od r. 1990 v ČR vzrostl průměrný počet letních dnů na 58 a počet tropických dnů s teplotami nad 30° C na 14, takže sucha a tepla v příštích letech ČR změní, dle klimatologa dr. J. Pretela)
- někdejší původní lesní porosty byly ochuzeny o základní kosterní „stabilizační“ taxony zejména buků, klenů a jedlí (jež byly v minulosti těženy jako kvalitní užitkové dřeviny)
- dochází k šíření převážně nepůvodní genetické proveniencí smrku, neboť v minulosti byly vytěžené lesní plochy z velké části obnoveny plantážnickou výsadbou alochtonních (neautochtonních) semenáčků smrků (schwarzenberskými lesníky)
- nestabilní a oslabené smrkové porosty („červená hniloba“) jsou citlivé na stresové podmínky a snadno podléhají častým kalamitám (vítr, námraza, hmyzí škůdci, hniloby, sucho, imisní zatížení, atmosférické depozice dusíku a toxických látek, okyselování půd a vod, troposférický ozon, požáry)
- téměř monokulturní smrkové porosty (botaniky zvané „smrkáč“) jsou potravní „pouští“ pro většinu zvířeny (vč. „protekčn“ prosazovaného tetřeva), ale i vegetačně floristickou „pouští“
- smrkové porosty mají nízkou retenci srážkových vod oproti lesům s přirozenější skladbou a trvalým travním porostům
- pro přirozenou druhovou obnovu přirozených potenciálních biotopů zde chybí diaspor (vhodné chybějící další dřeviny se nemohou přirozeně doplnit)
- sukcesním zalesněním téměř celého bezlesí (na Šumavě podíl bezlesí klesá z někdejších více než 30 % pod 5 %) dochází k „nařízené“ likvidaci množství ohrožených chráněných taxonů (více než 150 taxonů, z velké míry evropsky chráněných), vázaných právě na udržované bezlesí (nutná ochrana před kompetenčně zdatnějšími druhy), rozsáhlému snižování biodiverzity (likvidace chráněných biotopů v rámci EVL Šumava) a ohrožování ekologické stability
- rozšiřováním souvislých smrkových porostů dochází k závažnému narušení krajinných hodnot a krajinného rázu
- udržování bezlesí někdejšími pasturami, později tradiční extenzivní pastvou hovězího dobytka bylo

zamezeno „násilným“ požadováním sukcese travních porostů vysoce konkurenčními smrky, naproti tomu je však požadován návrat velkých predátorů (medvědi a vlci, kteří byli v minulosti zlikvidováni k ochraně pastevních stád i obyvatel)

- kalamitním odlesněním dochází k narušení hydrologických poměrů v horního povodí (Otavy/Vltavy), takže zrychleným odtokem srážek vzrůstá nebezpečí erozních a povodňových jevů, zejména při přívalových deštích, dochází k devastaci krajiny a zesilování efektu sucha, ale i likvidaci biotopů v rámci Ptačí oblasti Šumava
- zvýšené emise uhlíku vázaného v likvidované dendromase v neprospěch skleníkového efektu a zhoršování klimatických změn
- jedná se tedy o virtuálně emoční divočinu, ne klimaxovou divočinu, k údajnému zajištění naší identity v divočině s vlky a medvědy
- idea vytvoření klimaxové horské smrčiny je otázkou cca 5. století, avšak při nezbytných kalamitních pohromách
- naivní idea divočiny je prosazována a obhajována především některými ortodoxně fundamentálními, úzce profilovanými pedagogy VŠ a některými „ekology“ (avšak bezprostředně nerespektující globální a zpětné vazby), kteří dlouhodobě odmítají sledování veřejného zájmu prezentovaného samosprávou obcí, avšak tito nejsou zodpovědní za celkový další udržitelný vývoj území
- úkolem NP není „vytvářet nové hodnoty“, ale chránit stávající
- je podivné, že v tomto ekologickém hazardu, při MŽP proklamované předběžné opatrnosti a hlásání hesla myslí globálně, jedné lokálně, není požadováno posouzení vlivu této „koncepce“ - tzv. SEA či vlivu na krajinný ráz
- vhodným počinem by bylo skutečné vytváření společných přeshraničních chráněných území, jako prostoru setkávání české a sousedské kultury (po příkladu některých skandinávských parků)
- doposud však „parkový management“ na české straně dlouhodobě bojuje za rozsáhlou neprostupnost státní hranice (i proti požadavkům našich přeshraničních sousedů a smyslu Schengenské smlouvy)
- v konkrétní praxi dochází ve vazbě na rozšiřování I. (bezzásahových) zón ke **znepřístupňování rozsáhlých území NP** (v současnosti nově došlo k možnosti objednávkové, velmi omezené, zpoplatněné návštěvy několika tras s doprovodem), ale i omezování pracovních příležitostí a tedy dalšímu vylidňování (žádoucím však z pohledu ortodoxních ochranářů)
- na Šumavě **zástavným důvodem zákazu přístupu do rozsáhlých území je ochrana tetřeva**, který však na druhé straně hranice ve stejném počtu přežívá i přes převážnou přístupnost návazného NP Bayerische Wald v běžném kontaktu s lidmi (ortodoxní ochranář připustí, že změnami klimatu se k nám stěhují ptáci od jihu, avšak ne, že se od nás stěhuje chladnomilný tetřev na sever)
- v poslední době byla dlouhodobě řešena kauza přechodu státní hranice přes tzv. Modrý sloup, kde vede staletí využívaná zemská cesta (k ochraně státní hranice později přeměněná na zpevněnou silnici, kterou fundamentální „ochránci“ chtějí rozebrat)
- jiným příkladem je nepovolování oprav erodovaných komunikací (např. na Prenet)
- dalším příkladem je nepovolení obnovení dlouhodobě užívané tzv. „Lávkové cesty“ u Černého jezera, na kterou Železná Ruda získala několikamiliónovou dotaci, jež musí vracet (jakékoliv záměry a regulovanou přístupnost lze totálně zamezit pouhým vyjádřením, že se tam vyskytuje tetřev)
- rozsáhlá omezující nařízení Správy NP a CHKO, zamezující přístupnost, dlouhodobě vyvolávají pochybnosti o jejich opodstatnění, přičemž konečný verdikt Správy zní: výjimky povoluje vláda (lid „obecný“ tvrdí, „vrchnost“ nechce vidět jak se zde hospodaří)
- k omezení přístupnosti jsou vymezovány přísně přírodní I. zóny, příp. II. zóny ochrany přírody i tam kde situace biotopů tomu neodpovídá
- ke zlepšení image „přístupné“ Šumavy jsou populisticky zřizovány přezimovací obůrky s příkrmovanou přemnoženou jelení zvěří (700 - 1000 ks), kde je návštěvníci mohou za úplaty z vyhřívaných srubů pozorovat
- přestože existence zdejších sídel a kultivace zdejší krajiny podnítila vznik jedinečných jedinečných ekosystémů a typický vzhled krajiny, jsou urbanizovaná území z hlediska ochrany přírody pouze trpěnou komplikací, přičemž je vysloven nezdůvodněný zákaz obnovy sídel
- současní obyvatelé jsou vytlačováni omezováním možností jejich existence - chtějí-li se zde užít, musí volit často variantu práce za hranicí, na území Bayerische Wald, nebo se vystěhovat a již běžně dochází ke skutečnosti, že naši lidé si tam kupují objekty s odůvodněním, že tam je národní park všude přístupný, s dokonalým servisem pro návštěvníky a přátelským chováním
- vyhánění obyvatel i návštěvníků z rozsáhlých území, místo součinnosti a deklarované výchovné působnosti je diktováno současnými protagonisty - ortodoxními „puristickými naturisty“, pod skrytým

heslem „nic než příroda“, kteří nepřipouštějí odbornou diskuzi či oponenturu (viz sborník Šumava na rozcestí, ke stažení: www.urbioprojekt-valtr.cz).

Příklad

Předchozí příklad uvádí paradigma, resp. předpoklady a domněnky, prosazované částí habilitovaných pedagogů Jihočeské univerzity, kteří požadují přírodní „návrat“ k „rovnovážnému“ klimaxovému ekosystému. V územích intenzivně osídlených až v novověku, se dá „referenční“ hladina relativně lépe odvodit a k ní se přibližovat, zatím co v dlouhodobě intenzivně urbanizované Evropě, toto bez asistence člověka již není možné. Ortodoxní, tvrdě ochranářské pojetí vychází z předpokladu, že přírodní ekosystémy se samy regulují (bez vlivu člověka), že jsou dlouhodobě ve stabilním stavu, disturbance na ně prakticky nepůsobí a jejich dynamika že je předvídatelná. Současné nové vědecké pojetí ochranářské ekosystémové ekologie (vycházející z USA) si uvědomuje dynamický vývoj ekosystémů, tj. že ekosystémy jsou ovlivňovány jak vnitřními tak vnějšími vlivy, přičemž se střídají stavy rezistence (odolnosti), resilience (pružnosti), ale i disturbance. Jestliže disturbance překročí jisté prahové hodnoty, může dojít k rychlým a dramatickým změnám ekosystémů.

Pro zajištění ekologické integrity dynamického vývoje ekosystémů, je „potřebná komplexní adaptivní péče, vycházející z trvalého hodnocení současné situace a současné „podpory a udržování vyrovnaného, celistvého a adaptabilního celku se strukturou (druhovým složením, diverzitou a funkční organizací) a procesy srovnatelnými s přírodním ekosystémem příslušné oblasti“ (RNDr. J. Plesník - Ochrana přírody 3/2010).

Potřebná je analýza vize fundamentálních krajních naturistů, kteří v domácích podmínkách kulturních a polokulturních vegetačních porostů, dlouhodobě v tichosti „pokoutně“ požadují převažující bezzásahové vytváření „divočiny“. Prof. A. Zlatník prováděl dlouhodobý systematický výzkum pralesových lokalit v někdejší Podkarpatské Rusi, na jeho předválečný výzkum v Karpatech na ukrajinsko-rumunském pomezí navázala Lesnická a dřevařská fakulta v Brně. Ze současných poznatků vyplývá, že prales se zde posunuje do vyšších poloh vč. smrku, významné změny nastaly i absencí někdejší pastvy a jejich dosavadní závěr je, že v horách se bez rozmyslu hospodařit nedá. Na Šumavě vlivem protagonistů divočiny došlo ke katastrofickému rozpadu lesa, proto je nezbytné nejprve modelově zpracovat variantní situace dlouhodobého bezzásahového vývoje, dokumentující účelnost či neúčelnost požadované rozsáhlé bezzásahovosti, v protikladu s citlivým diferencovaným managementem lesních porostů, k zajištění žádoucí homeostáze. (Jen pro srovnání je možno uvést, že vzhledem ke klimatickým změnám prezentovala Austrálie na architektonickém biennále v Benátkách v r. 2010 transformační urbanistické představy k r. 2050, ve vazbě na zvyšování úrovně moře a populační růst).

Zpracovaný model „managementu“ je nutno předložit k veřejné diskuzi, neboť národní park je veřejným statkem. Zatím není umožňována diskuze a většinová společnost je nucena přijímat vrchnostensky naoktrojované doktríny (dokonce jsou ojediněle využívány i dva historické způsoby - zasařování či zkorumpování). Uvedený „diktát“ bezzásahovosti nebyl projednán a odsouhlasen obcemi ani krajskými orgány. Problematická „konceptce“ se vymyká legislativě i celostátní strategii (např. Politice územního rozvoje ČR). Veškerou pravomoc má pouze Správa NP a CHKO a MŽP, příp. vláda, avšak občané, kteří zde žijí, nejsou v rovnovážném postavení (jako např. na druhé straně hranice, přičemž jejich území nebyla vyjmuta z plochy NP, jak je to obvyklé v kulturních zemích). V současnosti Šumavě hrozí nebezpečí ze dvou stran: první je ze strany ortodoxních „naturistů“ (nezbytné je změnit připravovanou zonaci, vč. „pufrového“ území), druhé z opačné strany, jež by chtěla získat moc nad těžbou dřeva a návaznými finančními toky, příp. investorů a developerů stavebních požadavků. Správy velkoplošných chráněných území vystupují jako stavební úřady, které uznávají převážně pouze zákon o ochraně přírody a krajiny, další zákony jsou ohýbány, nebo jakoby zde přestávají platit, např. stavební zákon, zák. o lesích (byla přijata výjimka o nepůsobnosti tohoto zákona v NP), zák. o vodách, zák. o ovzduší.

Ochrana ekologické integrity ekosystémů a trvale udržitelný vývoj dlouhodobě „polokulturních / polopřírodních“ velkoplošných chráněných území vyžaduje udržování diverzity přírody při spolupráci s místními obyvateli, resp. potřebě učit se společně žít a to pokud možno v symbióze.

Novým modelem ochrany přírody je vymezení tzv. lesnických parků, který proti fundamentálním naturistům prosadili na Křivoklátsku jednak vlastníci lesů, tj. s.p. Lesy ČR, spolu se soukromým majitelem Colorado Mansfeldem, ministerstvo zemědělství, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti a Ústav pro

hospodářskou úpravu lesů. Na tomto území mají být zvyšovány hodnoty lesních ekosystémů vysokým standardem přírodě blízkého hospodaření, bez rizika destrukce lesních porostů a má být možno i zemědělsky hospodařit. Existence lesního parku nepotřebuje vytvoření žádné instituce s nákladem několika desítek milionů ročně. V EU se také vytváří Mezinárodní síť modelových lesů (The international Model Forest Network), jejichž cílem je udržitelné hospodaření a využití krajiny, přičemž IMFN vytvářejí komplexní vztah mezi lidmi, komunitami, státními institucemi, neziskovými subjekty, vlastníky a podnikateli. V současnosti se jedná o přijetí konsensu na typy kultivarů krajiny našich velkoplošných chráněných území, které tvoří podstatný podíl území ČR. Zdravá krajina nesmí vycházet z diktátu nadřazených ochránců, kteří jakoby zachraňují přírodu před člověkem, místo výchovy pochopením chráněných a přístupných hodnot. Dle dobrovolné kategorizace chráněných území Mezinárodní unie na ochranu přírody IUCN kategorie Ib - oblast divočiny, je nepozměněné nebo jen málo pozměněné území, které s ohledem na ochranu biodiverzity bývá obvykle nepřístupné. Kategorie II - národní park, má z hlediska životního prostředí a kultury poskytovat příležitost pro duchovní, vědeckou, výchovně vzdělávací a rekreační činnost. Cílem managementu NP by mělo být uchování reprezentativních příkladů fyzicko-geografických regionů, biotických společenstev, genetických zdrojů a druhů pro zajištění ekologické stability a rozmanitosti v nejpřírozenějším stavu. Doporučeno je brát ohledy na potřeby domorodců, včetně využívání zdrojů jejich živobytí. Prosazovaná absence lidské intervence do ekosystémů, tj. bezzásahovost, nemá tedy oporu ani v „Zásadách“ IUCN. Prosazování bezzásahovosti na 75 % výměry chráněných území, je nepochopení „Zásad“ IUCN, resp. jejich účelová interpretace. Bezzásahový model „vytváření divočiny“ nesnižuje, ale naopak zvyšuje globální ekologické hrozby a nebezpečí (např. vymírání organismů, skleníkový efekt či kontaminaci prostředí). Přísná ochrana přírody sama o sobě nedokáže zabezpečit ochranu biodiverzity, potřebnou biodiverzitu však zajišťovalo minulé citlivé extenzivní využívání. Pro přiblížení problematiky: po bezzásahovém půlstoletí v býv. plantážích, ponechaných přírodě po zrušení koloniálního systému, se původní příroda zdaleka nekoná, přesto vůdčí skupina Správy Šumavy, vystupující jako posvěcení vědeckí spasitelé, svévolně naordinovala tuto nečinnou kůru k zajištění přírodního habitatu na 75 % smrkových plantáží, vysazovaných schwarzenberskými lesníky ! Pro fundamentální „vědec“ je možno doporučit sledování přírodních procesů území středověkých civilizací, které již před třemi tisíciletími byly civilizačně intenzivně ovlivněny !!!

Nutné je ale počítat se získáváním přínosů z využíváním území místními obyvateli, biodiverzitu nelze zajistit bez aktivní spolupráce správ chráněných území s obyvateli. Potřebné je reflektovat složitý komplex vazeb, zpětné vazby dynamického vývoje, koordinaci jednotlivých uživatelů a hledání výsledného kompromisního řešení. Celkový zdravý, harmonický vývoj společnosti i světa spočívá v citlivém, vyváženém stanovení řádu a volnosti, ve vyvážené harmonizaci vztahů. Příroda se stává spíše zrcadlem kulturní úrovně, a to dokonce většinou pouze její momentální podoby. **Měli bychom nalézat odpovědný vztah k naší přírodě a krajině, k obraně a zachování stávajících hodnot, pro jejich zachování budoucím generacím, vycházející však z erudovaného poznání širších interakcí, zpětných vazeb (i na obyvatelstvo) a globálních souvislostí ČR, Evropy a křehkých ekosystémů naší Země.**

Příklad

Klamavá sofistikovaná propaganda divokého srdce Evropy v NP Šumava se objevuje i v posledních pracích a vědeckých publikacích NP Šumava:

Leták Divoké srdce Evropy / Europas Wildes Herz (NP Šumava 2008) uvádí: „A stále více přicházíme na to, že přírodní síly divočiny regulují klima, zásobují čistou vodou, chrání před ničivými povodněmi, čistí vzduch. Do srdce hustě osídlené Evropy se navrací divoká příroda. Do této znovu vznikající divočiny se vrátily i dříve vyhynulé druhy živočichů. Přirozené smrčiny horských hřebenů a vysoko položených náhorních planin dotvářejí charakter této krajiny. Jsou to reliktně blízcí příbuzní lesů severské tajgy. Převládající dřevinou je dnes smrk **kůrovec i vítr přispívá k tomu, že horské lesy se znovu vracejí ke své původní druhové skladbě dřevin.** Jako za starých časů vznikají pralesové porosty se svými velikány, které své pozorovatele přivádějí k úžasu. Cílem projektu je rozšíření území na zhruba 25 000 ha“ (tj. 250 km², který ještě nereflekoval současné „velkolepé“ záměry).

Čtvrtletník Šumava Správy NP a CHKO Šumava v létě 2009 publikuje Vyjádření vědců k situaci v NP Šumava: „Umělé výsadby vedou většinou ke vzniku jednotvárného a méně odolného lesa, než který vzniká samovolně po přírodní disturbanci. Podle současných znalostí o vlivu přírodních i umělých disturbancí na vývoj smrkových ekosystémů v pásmu horských smrčín, ať už klimaxových či podmáčených, **bezzásahový režim jednoznačně jeví tím nejlepším přístupem pro obnovu stabilního lesa.**

... Podíl bezzásahových ploch na Šumavě je jen 16 % rozlohy lesů NP. Bezzásahovost není žádným experimentem ...“

Publikace autorů Šantrůčková H., Vrba J. a kol.: Co vyprávějí šumavské smrčiny (Správa NP a CHKO Šumava 2010), např. uvádí: „jsme svědky jevů, které někteří označují za dramatické odlesnění Šumavy. *Vidíme odumírat zelené lesy se ztepilými smrky, které jsou symbolem zdraví a věčnosti. Není to spíše tak, že jsou to starci na konci života* (jinde se však uvádí, že mohou žít 500 let), kteří se zrodili v naprosto odlišných podmínkách koncem malé doby ledové, *nepřipraveni na kyselé deště?* ... Odcizili jsme se přírodě a poztraceli, zapomněli či úmyslně ze svých hlav i srdcí vytěsnili dávné zkušenosti a zároveň se *zdráháme přijmout moderní vědecké poznatky*. Jádrová (bezzásahová) území by zabíraly zhruba 30 % území NP (avšak uvažuje se 3/4 rozlohy!) ***Vědecké studie z posledních let ukazují, že v horských oblastech je ponechání lesa samovolnému vývoji z hlediska ochrany přírody a druhové rozmanitosti organismů nejefektivnější cestou***. ***Ekologové ani ochranáři nikdy nebyli takoví fundamentalisté, aby předpokládali, že celý park bude bezzásahovým územím***.“

Zcela účelové klamavé je často vyjadřování Správy Šumavy vč. prosazování paradigmatu, že chráněná území v ČR stimulují ekonomický rozvoj regionů. Paradoxem je zohlednění zák. č. 167/2008 Sb. o předcházení ekologické újmě a její nápravě - ve vazbě na horské smrčiny jako „přísně chráněný přírodní zdroj“, ale i otázky kolem CHOPAV Šumava a vodohospodářské ochrany - v horách je klíčová retence a retardace srážkových vod, aj.

Příklad

Senátor Čestmír Hofhanzl ve svém článku Šumavský park - 20 let postkomunistické ochrany přírody uvádí: „Byl jsem u vyhlášení NP Šumava, celá devadesátá léta jsem dění okolo NP sledoval, na konci devadesátých let jsem byl v NP zaměstnán. V průběhu času jsem jsem reprezentanty a aktivisty obou stran konfliktu o „čistotu přírodních procesů“ pozoroval. Nenažrané pohrobky mocenského komunismu i jejich protivníky bojující za ideály. U těch prvních jsem věděl, co od nich můžu čekat, ti druzí a z nich ti nejvíce viditelní, lhali a sloužili něčemu jinému, než hlásali. Všechny mediální kampaně o ochraně přírody a „čistotě přírodních procesů“ byly připravené a sehrané. Vladimír Just věděl, co se na Šumavě děje a o co tam jde. Jednal a psal však jinak, když to bylo zapotřebí, tak lhal. Proč toto všechno dělal, nechť si každý vyloží podle svého naturelu. Jak jsem již uvedl, všechny mediální kampaně k Šumavskému NP byly po celé dvacetiletí dobře připravené a dávkované podle potřeby. Korektní a zasvěcený text neměl žádnou naději na zveřejnění v žádném médiu s celostátní působností. Větší vinu však nesou přírodovědci - profesori Jihočeské univerzity, kteří si nechtěli poškodit kariéru. Vezli se na módním trendu „čistoty přírodních procesů“. V pozadí rozhodnutí bavorské vlády z r. 1992 zajistit působení přírodních sil, byl přebytek dřeva na německých trzích, v důsledku velkých polomů v lesích soukromých vlastníků. Kůrovec byl použit v politickém boji o území Šumavy, Němcům zkáza na české straně Šumavy tehdy politicky příliš nevalila. Vyhlášení NP zablokovalo možnost vrácení pozemkového majetku, kterými do r. 1945 byli téměř výhradně Němci. Poslední ředitel NP F. Krejčí dostal „pod palec“ hlavní zdroj peněz na akce spojené s ekologickými projekty. Na Šumavě bylo vyhlášením NP na počátku devadesátých let zabráněno rozkradení území „do správných rukou“. Nevyšel ani pokus F. Krejčího o faktickou privatizaci prostřednictvím privatizace činností. Byla tedy použita nemilosrdná taktika zničení přírodních hodnot území, diskreditace ochrany přírody, rozložení a faktická destrukce Správy NP. K naplnění vize „Šumava do správných rukou“ byl použit každý korupčník a každý idiot. Dnes může být NP Šumava po právu označován jako největší dřevařská firma v regionu. Obnovení rozptýleného osídlení, které bylo bylo přirozené a Šumavě patřilo, se podařilo úspěšně zabránit. Normalizace - dosažení stavu, kdy nová mocenská garnitura má situaci pevně v rukou, trvala po roce 1968 3-5 roků, normalizace po Sametové revoluci se v tomto případě završuje až po dvaceti letech. Nová vládnoucí vrstva navázala na staré otce, je však systematictější a využívá moderních trendů, od počátku si vychovává nové nástupce. Pro blíže nezasvěcené: k problému bude nový ministr hovořit zdánlivě rozumně. Dělat budou, co uznají pro sebe za vhodné. Média budou mlčet, případně odvádět pozornost jinam. Firma Národního parku zatím na Šumavě zůstane. Za ní již bude vytvářena nová realita. Boží oko není, s tím postupně zahynula i morálka. Proč by to nedělali...“

Příklad

Býv. ministr životního prostředí Ivan Dejmál, který stál u zrodu NP Šumava prohlásil: „... Při stanovení námi navrhované a nakonec obhájené rozlohy NP 69 000 ha jsme ovšem vycházeli z potenciálu území a z dynamiky padesáti let samovolně probíhajícího návratu přírody do kulturních nebo člověkem značně pozměněných lesních a lučních porostů. ... Jenže současná Šumava není a nikdy zcela nebude pralesním

územím, nýbrž je hojně navštěvovanou turistickou oblastí s četnými kulturními zásahy do přírodního prostředí vč. zásahů do charakteru lesních porostů...Obecně je dobré, když se ukáznění návštěvníci mohou dostat i do výjimečných, zvláště cenných a citlivých území přírody. Divočinu s ustálenými ekologickými vazbami a energetickými toky na Šumavě prakticky nenajdeme. ... Z principu věci je nezbytné, aby divočině byla dána šance na 20 až 30 % rozlohy parku. ... Řadou cílených intervencí můžeme tuto cestu moderovat a zkrátit. To necítím jako ruku člověka ovladatele, ale jako pomocnou ruku člověka pečovatele. ... Krajina třetího tisíciletí v nejlepším případě ponese vedle v potu tváře uchovaných zbytků dědictví i stopy našich proher a úspěchů na cestě společnosti k nalezení nového kulturního vzoru, alternativou je její rozpad na výrobní a urbanizovaný prostor a zpustlou divočinu.,,

Příklad

Principy mezinárodních zásad udržitelného turismu podle Evropské charty pro udržitelný cestovní ruch v chráněných oblastech v rámci Federace Europac:

- partnerství místních obyvatel, podnikatelů v cestovním ruchu a ochránců přírody
- řízení cestovního ruchu přijatou strategií
- ochrana přírodního a kulturního dědictví pro turismus a před jeho nadměrným tlakem
- zajišťování vysoké kvality zážitků
- kvalitní informování návštěvníků o hodnotách území
- vytváření specifických produktů k poznání a porozumění kvalit území
- výchovně vzdělávací působení správ území
- zabezpečování kvality života místních obyvatel při cestovním ruchu
- zvyšování ekonomických přínosů cestovním ruchem
- monitorování vlivů cestovního ruchu příp. jeho regulace.

Příklad

Krátkodobý ministr životního prostředí Mgr. P. Drobil chtěl, aby MŽP se stalo ministerstvem pro život v této zemi. K problematice Šumavy doyen a guru lesníků ČR Ing. V. Krečmer, CSc. (čestný člen ČSAZV, emeritní předseda Národního lesnického komitétu a největší soudní znalec lesů) sdělil: Jsem týchž názorů na ideologickou podstatu kauzy NP Šumava, která je tím závažnější, že zavládla v nejvyšším státním orgánu životního prostředí. Protistrana má s barnumským experimentem s krajinou k dispozici velmi zručné a dobře placené manipulátory s veřejným míněním. Expertní pracovní skupina hejtmanů ke kauze NP Šumava ve své Souhrnné zprávě uvádí, že základní otázkou je změna environmentální politiky a doktríny MŽP ČR. Zdá se snad, že vytlačení zelených z nejvyšších postů a Sněmovny může být začátkem obrody. Za symptom morální choroby mám skutečnost, že to nahoře jakoby nikomu nevádí. Významné by bylo, kdyby více lidí pochopilo, jak sofistikovaná byla propagandistická praxe zelených, vč. geobbelovských praktik na místech nejvyšších.

Žádoucí biodiverzita prosazováním bezzásahového zpřirodnění (zdivočení) se ve většině chráněných území po půlstoletí tristně snížila (nejrozsáhlejším příkladem je Šumava). Po výroku Nejvyššího správního soudu v XII. 2010, kterým byla zrušena série nařízení o omezení vstupu do šesti oblastí NP Šumava, přispěchal pracovník NP s ujištěním, že tato území budou přičleněna do I. zóny a tedy že zamezení přístupu je v pořádku.

Existence MŽP, bez svázanosti s reálnými potřebami zajištění životního prostředí obyvatel je velmi problematická (např. venkovem), neboť se povznáší nad běžné existenční potřeby obyvatel, což dokládá i činnost velké části býv. ministrů (s výjimkou několika, citlivě vnímajících jak přírodu, tak obyvatele, tj. pánů Dejmal, Vavroušek a Moldán). Dosavadní politika MŽP vyjadřovala spíše „zelené“ hnutí než racionální prosazování potřebných kroků. V současnosti se rozevírají nůžky nejen mezi ochránci přírody a většinou obyvatelstva, ale dokonce i mezi ochránci přírody a krajinou.

Příklad

Problematika oprávnění orgánů ochrany přírody a krajiny při vyjadřování se a kladení podmínek nové výstavby či stavebních úprav byla v Bulletinu ČKA 1/2010 vysvětlena následovně: „Tato témata jsou trvalým problémem, o kterém neustále s MŽP a AOPK, jakož i správami NP a CHKO diskutujeme. Jejich kompetence pro určování stavebně-technických a architektonických resp. architektonicko-urbanistických parametrů je omezena na souvislosti přírodní, resp. přírodně krajinné. K tomu se ovšem vyjadřují nejobtížněji, neboť se to nejhůře prokazuje. Vyjadřují se k tomu, o čem se mylně domnívají, že tomu rozumí, a tím jsou urbanismus a architektura. Z hlediska právního se často jedná o flagrantní vykročení z věcné kompetence, které dokonce zakládá nicotnost takového takového správního aktu. Orgány obvykle postrádají jednak kvalifikované odborníky na urbanismus a architekturu, jednak neexistuje systém oponentury - často

tak vznikají diktované podmínky. V současnosti se připravuje systém tzv. preventivního hodnocení krajinného rázu jako metodického podkladu pro rozhodování, jehož součástí bude oponentní řízení odborníky jmenovanými představenstvem ČKA. Chceme tak vytvořit profesní tlak na kvalitní dokumenty, které se budou zabývat podstatnými parametry, a nikoliv margináliemi.“ Výše uváděné skutečnosti dokládá i situace, zjištěná při někdejším zpracování ÚPD VÚC Semilsko - Český ráj, kdy agenda Správy CHKO cca ze 70 % sledovala omezení stavebních aktivit (a tedy jen malý podíl řešil problematiku ochrany přírody). Projednat povolení ke stavbě kapličky Správou Šumavského NP je stejné, jako získat povolení na velkou administrativní budovu v hlavním městě (Ing.arch. J. Aulík).

Koncepce uspořádání krajiny

Obraz krajiny je dlouhodobě utvářen přírodními vlivy a lidskou činností. Do jisté míry je možno říci, že krajina vytváří jednu z charakteristik národa, přičemž zpětně krajina formuje charakter národa. Zdravé životní a přírodní prostředí určitého krajinného území je předpokladem dobré obytné, rekreační a výrobní funkce území i zdraví obyvatel.

Komerční společnost sebou přináší krizi morálních a etických hodnot, vycházející z filozofie „tvorba zboží pro okamžité použití“. Proto stále více vystupuje do popředí potřeba nalézání odpovědného vztahu k přírodě a probouzení lásky ke krajině a domovině. Nepřesná formulace problémů, stejně jako nedostatečné rozpracování teoretických přístupů i konkrétních způsobů jejich řešení jsou v mnoha případech příčinami nešetrného využívání krajiny. Z hlediska výhledových potřeb je nutno zajistit citlivou koncepční a komplexní trvalou péči o celou krajinu a racionální skloubenost krajinářských a urbanistických struktur.

Celostní komplexní pojetí krajiny je stále větším problémem a to nejen z krajinářských pohledů, sledujících *aspekty přírodovědné, krajinářskoestetické a kulturně-historické, kde převládají ochranné tendence, jež ale nepočítají s ekonomickým rozvojem a sociálními změnami, tak urbanistické a územně-plánovací koncepce, chápající krajinu převážně jako území pro rozvoj funkcí měst nebo vesnic. Z toho vyplývá řada konfliktů, jež nejsou potřebně řešeny.*

Příroda se svojí regenerační a estetickou funkcí pro obyvatelstvo musí být integrální součástí osídlení. Zdravé životní a přírodní prostředí určitého krajinného území je předpokladem dobré obytné, rekreační a výrobní funkce území i zdraví obyvatel. Současný urbanismus nedostatečně reflektuje přírodní systémy. Evropská úmluva o krajině (European Landscape Convention CETS No.176), která byla přijata v r. 2000, závaznou pro ČR se stala v r. 2004 vychází z následujících předpokladů:

- krajina a její změny se stále více stávají předmětem veřejného i politického zájmu
- kulturní krajina je chápána přírodní a současně kulturní dědictví
- zejména venkovská krajina zaujímá důležité místo v evropském vědomí
- krajina přispívá k utváření regionální a lokální identity
- k péči o krajinu je nutno přistupovat participativně, tj. sdílením odpovědnosti státních a samosprávných orgánů, vlastníků a uživatelů krajiny
- péče o kulturní krajinu má vycházet z kontinuity lidské činnosti, na níž je krajina závislá
- kulturní krajina je základní složkou prostředí člověka a společným zájmem všech.

Úmluva klade důraz na rozumné plánování jejího dalšího vývoje a aktivní péči o ni, přičemž krajinu chápe nejen z přírodovědeckého hlediska, ale oceňuje i její kulturní, historické, etické, estetické i další sociální hodnoty. Za současný vzhled krajiny musí mít odpovídající vliv občané, kteří v ní žijí a kterých se její vývoj bezprostředně dotýká. Krajina je základním prvkem životní úrovně obyvatel, přičemž krajina se stává obrazem současné civilizace. Uvedený princip ochrany a tvorby příznivé obývané kulturní a polokulturní krajiny se u nás dosud nedostatečně zohledňuje. Vhodné je připomenout slova lucemburského architekta a teoretika: „Má-li urbánní krajina svého architekta, společnosti odpovědného profesionála, netřeba vyhlášek. Sevrou-li krajinu zákony a vyhlášky, netřeba architekta.“ Zemědělci a lesníci zabezpečují diverzifikované a atraktivní prostředí venkova, z čehož těží jak občané, tak návštěvníci, resp. cestovní ruch. V současnosti se tvorba krajiny v Česku, která od baroka měla vysokou, až zahradnickou úroveň, dostala do krize vlivem agresivních ideologických požadavků fundamentálních puristických naturistů, kteří ovládli nejvyšší

pozice státních orgánů životního prostředí. Ti nadřazují své teoretické požadavky bezzásahovosti nad staleté zkušenosti ověřených ekologických principů a zákonitostí. Místo žádoucího odstraňování bariér, stávající ochranné vize je geometrickou řadou zvyšují. Při sledování problémů rozvoje krajů Česka (Urbanismus a územní rozvoj 6/2009) byla konstatována nadměrná ochrana přírody jako limit dalšího rozvoje.

Obecně je možné konstatovat, že žádoucí biologická diverzita, díky plošně stále vzrůstající přísné státní ochraně, se za poslední půlstoletí podstatně snížila, neboť chybí citlivé extenzivní obhospodařování naší polokulturní krajiny, čehož je dokladem současný stav Šumavy.

Nutná je snaha o „zrovnoprávnění“ krajiny jako rovnocenného předmětu plánování se zastavěným územím sídel. Potřebné je sledovat v zemědělsky intenzivních územích „zpřírodnění“, neboť v minulém období „zprůmyslnění“ krajiny a přechodu na zemědělskou velkovýrobu, došlo k narušení vodního režimu krajiny, znečištění vod, degradaci a kontaminaci půd vč. ztráty přirozené úrodnosti a zvýšení vodní a vzdušné eroze a likvidací rozptýlené trvalé zeleně k poklesu biodiverzity a snížení ekologické stability krajiny a omezení estetických hodnot naší krajiny. Došlo také k redukci retenčního potenciálu krajiny a narušení tradičního rázu zemědělské krajiny. Spolu s globálními klimatickými změnami je potřebné sledovat i nové otázky, např. přizpůsobení a funkční správa vodních zdrojů v rámci změn využívání krajiny, krajina pro výrobu potravin a energetických zdrojů a ochrana přírody, ekologické plánování, přirozené a restaurované krajiny, ekonomická a ekologická konvergence v přírodě a společnosti, monitorování změn krajiny aj.

Potřebné je v ÚPD koncepčně vytvářet podmínky pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků, a to přírodě blízkým způsobem. Z hlediska výhledových potřeb je nutno zajistit citlivou koncepční a komplexní trvalou péči o celou krajinu a racionální skloubenost krajinářských a urbanistických struktur vč. možnosti odpočivného a rekreačního využití vč. průchodnosti krajiny. Dosavadní územní plánování bylo spíše zaměřeno na sídla a jejich infrastrukturu, proto vznikla řada krajinotvorných programů, včetně pozemkových úprav, které saturovaly tento nedostatek. Krajinné plánování je podle nového stavebního zákona poprvé konkrétně zahrnuto v územním plánování, avšak v praxi je vzhledem k jeho složitosti mnohaoborovosti, do značné míry zapojeno spíše formálně. V ÚPD je deklarováno řešení volné, resp. nezastavěné krajiny, specifikací některých sledovaných skutečností v textové části, avšak toto není provázáno na grafiku. Koncepce uspořádání krajiny by měla sledovat způsob využití pozemků v krajině, vymezovat plochy změn a stanovovat podmínky pro změny v jejich využití. Někteří úředníci ÚÚP ve výkresu základního členění připouštějí jen vymezení zastavitelných ploch, ploch změn zastavěných území, příp. ploch rezerv, či ploch, avšak nepřipouštějí vymezení ploch změn či úprav krajiny a nezastavěných ploch.

Evropská komise zveřejnila 18.11. 2010 obecné sdělení „Společná zemědělská politika do roku 2020 - řešení budoucích problémů v oblasti potravin, přírodních zdrojů a územního plánování, které by měly specifikovány v dubnu 2011.

V nezastavěném území lze v souladu s jeho charakterem umisťovat stavby, zařízení, aj. opatření pouze pro zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, těžbu nerostů, pro ochranu přírody a krajiny, pro veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků, a dále taková technická opatření a stavby, které zlepšují podmínky jeho využití pro účely rekreace a cestovního ruchu (např. cyklostezky, hygienická zařízení, ekologická informační centra (dle § 18 zák. č. 183/2006 Sb.) Tyto stavby by neměly znemožňovat jejich dosavadní využívání.

Potřebné je však zpracování výkresu koncepce uspořádání krajiny, což zatím stavební zákon nepředpokládá, v době přípravy této publikace byl dán pokyn, aby hlavní výkres funkčního členění ploch byl označován jako výkres urbanistické koncepce a koncepce uspořádání krajiny. Zatím se obvykle vymezují biocentra a biokoridory ÚSES (které však, stejně jako ostatní ekostabilizační prvky jsou vymezovány v jiném řízení), přičemž ostatní složky ekologické stability se nesledují a dále se jedná o formální prevenci přírodních pohrom, příp. těžbu.

Potřebné je sledovat např.:

- členění jednotlivých druhů trvalé sídelní urbanistické a krajinné vegetace / „zeleně“ (vč. ochranné, izolační, příp. doprovodné)
- vymezení silně erozně ohrožených zemědělských půd (nad 12⁰), jež byly v ČR aktualizovány k 1.7.2010, příp. zranitelných a citlivých oblastí
- návrh urbanistické a krajinné zeleně (jež nejsou součástí např. komunikací či veřejných prostranství), návrh ochranné zeleně
- koncepce rekreačního využívání krajiny a prostupnost krajiny
- návrh zalesnění, návrh obor zvěře
- návrh trvalých travních porostů (zejména protierozních)
- návrh společných zařízení (cest apod. v rámci pozemkových úprav)
- návrh vodního režimu a vodohospodářských opatření, např. výhledové lokality pro akumulaci povrchových vod, retenční vodní plochy, příp. jejich revitalizace vč. vodních toků, návrh poldrů, návrh extravilánových příkopů, návrhy opatření před povodněmi, přívalovými srážkami, návrhy protierozních opatření, OP vodních zdrojů, opatření k řešení rizika urychleného odtoku, zabezpečení požadavků a bilanční stavy vod, území určená k rozlivům povodní
- návrh rekultivace, revitalizace a regenerace degradovaných či devastovaných ploch
- návrh krajinnotvorných opatření vč. ochrany krajinného rázu (přírodní park apod.)
- návrh chráněných území přírody a registrovaných významných krajinných prvků (obvykle nesledováno, příp. formálně ZCHÚ či VKP, potřebné je prověření dosavadních, příp. vymezení nových chráněných území, ale i převod EVL do našich kategorií ochrany přírody (nebo smluvní či základní ochrana)
- návrh kompenzačních opatření při narušení chráněných území
- vymezení ploch pro dobývání nerostů
- návrhy ochranných pásem v krajině.

V současnosti nepříznivě vystupují dva krajní, extrémně protichůdné požadavky na využívání krajiny, kde se názorově "nůžky" postupně rozvírají:

- a) ortodoxní ochrana krajiny, s cílovým přechodem „zpralesovatění“ velké části krajiny, avšak pokud možno bez lidí a jejich objektů (přitom však nejsou potřebně sledovány širší vazby a dynamika vývojových zákonitostí)
- b) utilitárně exploatační, obhajované demokratickou liberalizací společenského rozvoje, avšak bez sledování potřebných vazeb na přírodní ekosystémy.

Příklad

Problémy krajiny v rámci územního rozvoje spočívají např. v:

- *urbanizaci* či *suburbanizaci* zasahující do krajiny a vyznačující se nadměrnými dimenzemi a měřítkem staveb (obchodní a skladové zóny a areály, změna charakteru sídelní struktury v suburbiiích, nekoncepční výstavba a extenzivní rozvoj venkovské zástavby, změna vztahu venkovských sídel k okolní krajině, ohrožení zástavby povodněmi)
- *ztrátě identity venkovských sídel* (změna struktury osídlení a jednotlivých sídel, cizorodé formy architektonického výrazu novostaveb, nerespektování tradičních kulturních hodnot krajiny) a nedostatečná péče o urbanistickou i krajinnou zeleň
- *rozptýlené výstavbě ve volné krajině* při narušení tradičních ekologických a provozních vazeb a hodnot krajinného rázu a vnášení rušivých prvků do krajiny
- *nevhodných formách rekreačního využití krajiny* (lokalizace bez vhodné dopravní přístupnosti, naddimenzování kapacit)
- *velkoplošné těžbě nerostných surovin*
- *necitlivém a nešetrném rozvoji dopravní infrastruktury* vč. segmentace území, zásahy do přírodních a estetických hodnot, ovlivnění obytného prostředí, hluk z dopravy)
- *změnách krajinného rázu* snížením estetických hodnot (např. výstavbou zemědělských závodů, nevyužitými opuštěnými areály zemědělské výroby, trasami technické infrastruktury)

- zmenšování podílu ekologicky cenných prvků krajinné struktury, které mají stabilizační funkci a vyznačují se vyšší biodiverzitou
- erozním ohrožování zemědělských půd
- snižování průchodnosti krajiny zvětšováním honů a odstraňování tradičních členících prvků a cest – negativní vliv na ekologii krajiny a na její rekreační využití.
- znečištění povrchových a podzemních vod (absence kanalizace a ČOV)
- znečištění ovzduší (toxické a pachové imise, prach)
- poškozování lesních porostů imisemi.

Nepříznivými důsledky jsou pak snížení biologické rozmanitosti a početnosti populací původních druhů, snížení ekologické stability, stability vodního režimu, rekreační atraktivnosti krajiny a v důsledcích i ekonomických efektů vyplývajících z užívání krajiny.

Příklad

Celostní chápání krajiny se stává stále větším problémem, takže dochází ke střetům i v úzkém sekčním pojetí její ochrany a to:

- ochrana přírody
- ochrana krajiny
- ochrana životního prostředí obyvatel
- ochrana kulturních památek.

„V poslední době se i v EU se snaží péči o chráněné části přírody rozumným způsobem propojit se starostí o nechráněnou krajinu vč. městských a příměstských zelených ploch vše zastřešující koncepte zelené infrastruktury. Z tohoto hlediska roste a ještě poroste klíčový význam územního plánování, které do značné míry rozhoduje o tom, jak bude příroda a krajina v ČR vypadat.“ RNDr. J. Plesník, CSc., AOPK

Příklad

Lesnictví je významným sektorem který vykazuje zápornou bilanci oxidu uhličitého (CO₂) jeho ukládáním v biomase, lesní půdě a dřevě. Lesy v ČR jsou v průměru dobře udržované a postupně obnovované. Lesnická strategie EU je založena na multifunkční úloze lesů, na trvale udržitelném obhospodařování. Předpokládá se, že v lesním hospodářství se výrazně projeví dopady klimatické změny, např. častější výskyt delších suchých období, změny srážkových modelů, vyšší intenzita a větší frekvence větrných bouří, zvýšený výskyt abiotických škůdců aj. Lesy jsou státní ze 60,3 % (přičemž jsou to převážně Lesy ČR s.p. - na 50,65 %).

Přírodních lesů, zejména tropických deštných lesů, na Zemi ubylo v l. 1990 - 2000 8,3 mil. ha, v l. 2000 - 2010 pak 5,2 mil. ha (Reuters). Mezi země s největším podílem přírodních (původních) lesů patří (v % světového zalesnění) Brazílie (35 % - Amazonské pralesy tvoří největší souvislou lesní plochu na Zemi), Rusko (19 %), Kanada (12 %), USA (6 %), Peru (4 %), Mexiko, Bolívie a Indonésie (po 3 %), Papua - Nová Guinea (2 %), Indie (1 %).

„K závěru o tom, že se jedná o pozemek určený k plnění funkcí lesa, nepostačuje, že je daný pozemek takto formálně veden v katastru nemovitostí.“ Dle výroku Nejvyššího správního soudu ČR.

Příklad

Ochrana přírody a krajiny, byť je stále podstatnější složkou území, stojí stále jakoby mimo územně plánovací proces. Od r. 1948 se plochy velkoplošné ochrany přírody a krajiny trvale doplňují a značně rozšiřují: Národní parky se doplnily o Podyjí, České Švýcarsko, připravuje Jesenícko a navrhováno bylo Křivoklátsko, ke stávajícím 25 CHKO se má přidružit řada dalších: Doupovské hory, Kokořínsko - rozšíření, Soutok (Moravy a Dyje), Krušné hory a také přírodní parky, naposledy Brdy, v návrhu je Branžovský hvozd, ale i krajinné památkové zóny.

Příkladem velkolepého vymezování NP v ČR jež zahrnují i sídla (v rozporu s běžnou světovou praxí) jsou rozlohy tří bilietarálních NP (v km²):

- Šumava / Bayerische Wald	690 / 242,5
- Krkonoše / Karkonoski PN	363 / 55
- Podyjí / Thayathal	63 / 13,3

Odlišná je situace pouze v Česko-saském Švýcarsku.

V zásadním dokumentu Politika územního rozvoje a Zásadách územního rozvoje krajů je tato problematika sledována zcela okrajově. V současnosti byl iniciován návrh na zmenšení NP Šumava v prospěch CHKO (důvody byly sledovány na konferenci Šumava na rozcestí, avšak bez účasti zvaných zodpovědných orgánů,

jež nepřipouštějí nezbytnou veřejnou diskuzi). V ČR je cca 2700 druhů vyšších roslin. Nádherně květnaté šumavské či karpatské louky jsou výsledkem pravidelného kosení či spásání, bez šetrného hospodaření jsou zlikvidovány lesem. Vlivem vylučování tradičního extenzivního obhospodařování z velkoplošných chráněných území, ale i obyvatel a návštěvníků, došlo v posledním půlstoletí k závažnému omezení jejich biodiverzity. Navíc zde dochází k názorovému střetávání několika skupin: úzkoprofilových vědců, fundamentálních „ekologů“, lesníků, politiků, turistů a místních občanů.

Schizofrenii při žádoucí ochraně a zachování hodnot krajiny dokumentuje současná situace mnohonásobných a různorodých požadavků ochrany památek a ochrany přírody, např. na jedinečně komponovanou kulturní krajinu Lednicko-valtického areálu, zapsaného na seznam kulturního dědictví UNESCO. Tento areál byl nejprve podle památkového zák. č. 20/1987 Sb. prohlášen národní kulturní památkou a byla zde vymezena krajinná památková zóna. Následně zde byla podle zák. č. 114/1992 Sb. vymezena NPR, dále pak území Natura - ptačí oblast a EVL, také však přírodní park, mokřadní lokalita podle Ramsarské úmluvy, biosférická rezervace a konečně zde má být navržena CHKO Soutok s připravovanou zónací. Do bezprostředního střetu se zde dostávají požadavky na zajištění hodnot zahradní a krajinářské architektury a požadavky na ochranu zvláště chráněných, zejména živočišných druhů (např. bobra či kormorána, příp. chráněných druhů hmyzu na odumřelých stromech). Uvedenou situaci mj. popisuje Prof. Ing. Jaroslav Machovec, CSc., v časopise Zahrada - park - krajina 1/2010.

Naši extravancí jsou neúměrně velké vojenské výcvikové prostory (např. Boletice, Brdy, Doupov, Libavá, Milovice, Ralsko aj.), které brání i ortodoxní ochránci přírody před zpřístupněním (v cvičebním prostoru Bahna si pochvalují, že tanky v mokřadech jsou pro obojživelníky to pravé, území šumavských střelnic nebylo požadováno pyrotechnicky vyčistit - aspoň tam lidí nemůžou). Opakovaný námět uvolnění okraje Brd pro rekreaci obyvatel Plzeňského kraje směrem k Pařezitým rybníkům nikdy neobstál a dokonce ani uvolnění klešťovitého sevření obce Skořice při průjezdu vojenským újezdem nebylo vyslyšeno.

Příklad

Problematické je velké množství a netransparentnost kategorií ochrany přírody a krajiny, která je dokumentována např. v oblasti Šumavy:

- Biosférická rezervace Šumava
- Národní park NP Šumava se 3 ochrannými zónami (2. zóna má ještě 3 podzóny)
- Chráněná krajinná oblast CHKO Šumava navazující na NP (oficiálně jako ochranné pásmo NP) se 4 ochrannými zónami
- Evropsky významná lokalita EVL Šumava CZ0314024 (rozloha 171 958,7123 ha, tj. více než NP a CHKO Šumava dohromady)
- Ptačí oblast Šumava (vymezena většina ploch Šumavy - i mimo CHKO) a Údolí Otavy a Vltavy
- Klidové zóny (6 rozsáhlejších území, kde jsou vylučováni turisté), bez legislativního opodstatnění, nahrazeny „územími s omezeným vstupem“
- Bezzásahové zóny (dnes převážně kalamitní kůrovcové porosty na cca 1/3 plochy NP, záměr rozšířit na 3/4 ploch)
- Maloplošná chráněná území přírody (většina jich byla zařazena do I. zóny, výjimečně do II. zóny)
- Ramsar side (mokřadní ekotopy)
- Chráněná oblast přirozené akumulace vod CHOPAV Šumava
- Genetické banky
- Přírodní parky navazující na CHKO Šumava
- Prvky územního systému ekologické stability ÚSES (dosud problémové vymezování v místech, kde je téměř vše chráněno)
- Evropská ekologická síť EECONET v přípravě (skladebné prvky jádrových území - biocentra (keystone areas), biokoridory (corridors), zóny zvýšené péče o krajinu (nature development areas)
- Významné krajinné prvky VKP ze zákona a registrované (zahrnuty náletové skupinky běžných dřevin v travních plochách, zřejmě jako „konceptně“ nadřazené pro konečný fiktivní cíl „zpralesovatění“)
- Chráněné biotopy a chráněné druhy organismů (největší jejich podíl je v bezlesí, takže programovou sukcesí je žádoucí druhová diverzita zásadně omezována a likvidována)
- Chráněné památné stromy (zatím prakticky neznámé, obvykle bez záměru jejich zpřístupnění, často v lokalitách býv. osídlení)
- Bývalé vojenské plochy pyrotechnicky neočištěné (pravděpodobně záměrně k totálním znepřístupnění).

Přestože Evropsky významné lokality biotopů měly být po schválení tzv. evropských seznamů převedeny do vytvořené domácí sítě zvláště chráněných území, MŽP si legislativně umožnilo přetrvání stále jakoby

nadřazené kategorie, na jejichž posuzování vč. území NP a CHKO si vytvořilo seznam „prověřených naturistů“, jež v části biologického hodnocení dokumentace SEA, EIA zamítnou jakékoliv „ubližení“ těmto plochám, přičemž veřejný zájem sledující vyváženost pilířů trvale udržitelného rozvoje, tj. ekonomického a sociálního nebývá sledován.

Kromě krajinných památkových zón (KPZ) je snahou nově vymezovat kulturní památkové zóny (KPZ) novou iniciativou CENELC.cz, tj. Centrem evropské sítě pro implementaci evropské úmluvy o krajině v ČR.

Příklad

Krajina je grunt a naše závislost na ní se v budoucnu ještě zvětší. Krajina ČR je zatím mimo skutečnou koncepční územně plánovací vizi v trvalé proměně. Ta tam je doba, kdy naše krajina byla ekologicky stabilní, bez vymezených velkoplošných chráněných území, kdy zde byl i menší podíl lesnických „plantáží“, jež dnes jsou kupodivu zákonitými významnými krajinnými prvky, avšak byl zde významný podíl extenzivně využívaných trvalých travních porostů, s velkým množstvím dnes ohrožených a chráněných organismů a kdy zde byla jemná filigránská skladba krajinných prvků, jež predisponovala malé koloběhy vody, látek a energií. Kdysi bylo Česko známo jako zahrada Evropy v kladném smyslu, v současnosti je z vedoucích pozic MŽP a Správ NP prosazována vize spočívající v naší identitě v divočině s vlky a medvědy, pokud možno bez lidí (často k ochraně severského ptáka tetřeva, který omezuje u nás omezuje svou působnost ve vazbě na klimatické oteplování) a s nežádoucí „zahradnickou“ péčí o polokulturní krajinu. Od vzniku MŽP a rozsáhlého aparátu úředníků ochrany přírody (s jejich razítkem), dochází k častým excesům (obdobně jako od vzniku úřednického aparátu územního plánování). Klasickým příkladem může být např. při vymezení ochrany údolní nivy (VKP Nemanická niva, dnes EVL), okamžitý zákaz jeho rozumného využívání extenzivní pastvou či kosením, což způsobuje vytlačení a zánik chráněných druhů, pro které bylo území vymezeno jako chráněné (např. výskyt terestrických orchidejí) a tím i předmětu ochrany, nejčastěji konkurenčními vysokostébelnými rostlinami a následně sukcesní zalesnění náletovými dřevinami. Obdobná situace je na velké části Šumavy. Jiným příkladem postupu ortodoxních naturistů je požadavek vymezování VKP přes naprosto nemístné plochy, např. přes silniční vozovky. Posledním případem jsou problémové dotační tituly či zneužívání Fondu životního prostředí.

Potřebné jsou kvalitní průzkumy a rozbor sledující hodnocení přírodních podmínek, klimatické a hydrologické údaje, reliéf a geomorfologii, geologické a hydrogeologické poměry, horninové a půdní prostředí, erozní ohrožení, sesuvná území aktivní a potenciální, pedologické poměry, hydrologickou situaci vč. inundancí a zátopových území, retenci vody v krajině, stav vegetačního pokryvu, ekologickou stabilitu území, stav povodí, aktuální využití území (vč. podílu zastavěných a zpevněných ploch), průběh známých povodní atd. Teprve na základě potřebného rozboru situace je možno navrhovat relevantní opatření, např. zlepšení retence vody v území (malé vodní nádrže), suché poldry, obnovu TTP, ekologizaci využívání krajiny, revitalizaci vodních ploch, vodních toků, krajiny, monitoring a management péče o krajinu a to prioritně u vodárenských toků, vodních zdrojů, v oblastech přírodních léčivých zdrojů a minerálních vod či CHOPAV. Zátopové území je vymezené území zvláště ohrožené povodněmi a to s aktivní (průtočnou) a pasivní záplavou. Toto území stanovuje na návrh správce vodního toku vodohospodářský orgán územně příslušného správního úřadu ORP a oznamuje je příslušným stavebním úřadům a dotčeným obcím. Tato

Příklad

Podle zák. č. 114/1992 Sb. je významný krajinný prvek ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky (ze zákona) jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny (např.: mokřady, stepní trávníky, remízy, umělé i přirozené skalní útvary aj.), které zaregistruje podle § 6 orgán ochrany přírody jako VKP (příslušným orgánem, tj. RŽP ORP).

Vhodné by bylo prověřit opodstatněnost tzv. VKP ze zákona a skutečně významné krajinné prvky pak převést na tzv. registrované a současně prověřit, příp. doplnit registrované prvky. V některých případech byly záměrně registrovány i nálety běžných dřevin v travních porostech, s cílem sukcesního zalesnění a tedy začlenění plochy pod VKP „ze zákona“. Lesy před 1000 lety zaujímaly v Česku cca 90 % povrchu, před 200 lety cca pouze 20 %, za M. Terezie v r. 1724 to bylo 25 %, v současnosti je to 34 % (jsme na 76. místě států světa v podílu lesů, v Evropě jich má nejvíce Finsko - 74 %, které je na 9. místě a dále Slovinsko - 64 %, které je na 21. místě). Byť plochy lesů stále narůstají, jsou převládající hospodářské monokulturní lesní „plantáže“ úředníky úporně chráněny jako VKP (přičemž zisky z prodeje dřevní hmoty získávají „vybrané“ subjekty, ne stát). Navíc je často požadováno schematické vymezení jejich ochranného režimu ve vzdálenosti 50 m od okraje. Mezi problematické VKP je možno také jmenovat eutrofizované (zamočůvkované) vodní

plochy.

Lesy v Plzeňském kraji dosahují již téměř 40 % ploch, přesto pověřený úředník nechce v žádném případě připustit i jejich minimální omezení. V obci Babylon u Domažlic je zájem v ÚPD zajistit podmínky pro vybudování klimatických lázní, s wellness občanským vybavením, tak jak je to obvyklé na sousední straně. Domažlice jsou významným letoviskem, v minulosti hostícím množstvím osobností, lokalizované v lesním komplexu s vodními plochami, v příznivé bioklimatické poloze, chráněné od západu dominantním vrcholem Čerchova, poblíž hranic s Bavorskem. Někdejší průtažná silnice I. třídy je nově vymezována jako místní komunikace (neboť je již v ÚPD vyznačen a projekčně zpracován její obchvat) a výhledově navrhována jako lázeňská třída, a tedy k dílčímu zastavění i na straně, kde doposud byl jen les, což bylo RŽP ORP zcela zásadně odmítnuto.

Pod vedením Ing. Igora Michala, CSc. a Ing. arch. Milana Körnera, CSc. byly v minulosti v rámci tzv. Koncepce urbanizace ČR prvotně vymezeny významné krajinné prvky ve všech krajích, prostřednictvím tehdejších Krajských urbanistických středisek Stavoprojektů (v každém kraji jich vymezeno několik tisíc), ty však pozdějšími úředníky ani nebyly převzaty mezi registrované.

Příklad

Respektování přírodních sil a přírodních živlů se v klidných poměrech Čech poněkud vytratilo (zatím ji měla asi nahradit novoromantická snaha, převážně jihočeských pedagogů JČU, s požadavky na obnovu divočiny s vlky a medvědy, nařízením bezzásahovosti a zneprístupněním „unikátních“ rozpadových smrčín Šumavy. V územích s běžným výskytem zemětřesení, povodní či tornád jsou obyvatelé zvyklí žít s přírodními pohromami. Z osobní zkušenosti vystupuje řada poznatků. V době záplav v České kotlině 13.8.2002 při odjezdu z Plzně byla voda až na okraji historického náměstí (a v Plzni - Roudné stoupla voda do výšky 1,8 m), avšak po projetí Vietnamu byla v Hočiminově městě (Saigon) vodní záplava, přičemž zjevně bez vzrušení místních obyvatel (úsek do centra bylo nutno dojít pěšky). V místech zemětřesení je možno historicky vysledovat vnitřní „dynamickou“ výplň zdiva stěn, nebo dokonce v některých kulturních vrstvách Troje specifické, jakési vzájemně „zachycovací“ zdivo (v současnosti je předepsán železobetonový skelet). Dlužno podotknout, že ještě v nedávné minulosti byly louky v okolí Plzně na jaře běžně zaplavovány (na soutoku toků). Liniové komunikace často vodě přehrazují plynulé údolnice (zejména násypy v inundačním území), což zatím nebylo sledováno. Možné je využít poučení např. z USA, kde i silnice I. třídy, v některých případech místo mostů v místech potencionálních toků, mají pouze snížené průlehy, na některých účelových komunikacích Pošumaví býval pouze dlážděný brod, výhledově je asi třeba sledovat kapacitu propustků, mostů, či potřebu estakád. Šumava, jako potencionální základna případných vltavských povodní, potřebuje obnovu a rozšíření rašelinných lokalit ale i přirozených porostů vč. travních (v minulosti byly uměle zvýšeny hladiny ledovcových jezer, jež zatím nebylo nařízeno snížit na „přírodní“ úroveň). Ve velkoplošných chráněných územích je vynucováno neobnovování někdejších funkčních vodních ploch, nebo jejich odbahňování, neboť se jedná o lidské výtvořiny, nedochází k čištění koryt či odstraňování náplav a není záhodno lidsky zajišťovat obnovení přirozené skladby lesů, protože by to byla nežádoucí atropogenní činnost. Takto prosazovaná „ochrana přírody“ se však dostává do přímého rozporu s ochranou obyvatel. Možno je říci, že i v ÚPD jsme více připravováni na soudní pře či na válku, než na přírodní pohromy a jejich racionální omezení. Zábranou pragmatické koncepce krajiny je zejména armáda byrokratických úředníků (architekt Kaplický při obhajobě návrhu knihovny pro Prahu, v setkání s provinčním myšlením prohlásil: „ta Šumava je vyšší než jsem si představoval“).

Příklad - Nesmyslnost požadavku divočiny

„Prales nelze jen tak zavést, zdivočení je spíš pokračování kultury jinými způsoby, resp. co se zkulturnilo monokulturou, nedá se jen tak odkulturnit, obvykle nikdy. Hledání podoby krajiny na prahu neolitu spočívá ve třech hypotézách: klimaxový les avšak s nezavřenou krajinou, klimaxový les s ostrůvky primárního bezlesí a konečně strukturovaná mozaika lesa, primárního a sekundárního bezlesí. Tato představa je nejkompexnější a nejlépe koresponduje s ekologickými a paleobotanickými i s recentními analogiemi (množství otevřených ploch, spáleniště po přirozených požárech, polomy, stezky a palouky divoké zvěře, rozpadová stadia přestárlého lesa, zralé porosty z velkých stromů s širokými korunami s velkým korunovým zápojem, ale poměrně volným interiérem. Idea Velkého lesa je ta tam. Neklimaxové plochy byly zásadní tím, že zvětšovaly strukturní i druhovou diverzitu, byly útočištěm druhů pozdější otevřené kulturní krajiny a byly osídlitelné a využitelné pro lidi. Jak ví každý vandrák, v lesnaté krajině na každé otevřené ploše záleží a nelze věc odbýt tím, že takových ploch bylo méně než lesa, ani tím, že byly namnoze jen dočasné.“

Dr. V. Sádlo

„Nikde na Šumavě neexistuje divočina, k zastížení jsou jen fragmenty přírodě blízkých ekosystémů. Bylo by hrubým omylem pokládat šumavské lesy za čistou přírodu - jedná se o kulturní krajinu, kde lesy mají změněnou druhovou skladbu. Žádoucí je přírodě blízké pěstování lesa a promyšlená reintrodukce vytlačených druhů. Nejdůležitější je návrat buku, jedle a ušlechtilých listnáčů do prostředí, které jim podle rekonstrukce stanovištně patří.“ Prof. Ing. J. Jeník, CSc.

„Charakteristickým znakem přirozených ekosystémů je velká prostorová členitost a různověkost. Je nutno zajistit strategii smíšených různověkých lesních porostů, jinak se budeme pohybovat v bludném kruhu.“ Prof. Ing. J. Fanta, PhD.

„Špatný stav lesů, hynutí porostů, ztráta odolnosti, kalamity, nízká biologická diverzita, pokles retenčních schopností a dalších funkcí lesů např. eroze, je způsobena poklesem přirozené biologické rozmanitosti v lesích.“ Stanovisko odborníků k ochraně českých lesů z 10. 5. 2006

Komentář k problematice ochrany tetřevovitých (kurovitých, hrabavých) ptáků

Ústup tetřevovitých ptáků z lesních oblastí severní polokoule (Euroasie), původně obyvatel čvrtohorní tajgy, není důsledkem přímého vlivu obyvatel, ale ekologických, zejména potravních vlivů, které doposud nebyly dostatečně specifikovány (resumé publikace Lesnická zoologie III, A. Pfeffer a kol., SZN Praha 1954).

Tetřev je severský pták, proto spolu s oteplováním ustupuje i z našich oblastí. Pouze ve skandinávských zemích a Rusku jsou jejich populace relativně stálé, v důsledku malých stanovištních ekologických změn. Prof. Bejček, který prohlašuje, že v ČR žije jen 200 - 300 tetřevů a to zejména na Šumavě, přičemž údajně právě turisté ohrožují jeho hnízdění a vyvádění mláďat a také vyvolávají zimní rušení natolik, že hynou také prohlašuje, že likvidaci lesa (např. orkán Kirill) dochází k omezení ptačích populací na 20 %. Dosavadní rychlý úbytek tetřevů nebyl však způsoben turisty, kteří sem dlouhodobě nemohli, proto není korektní za jejich základním ohrožením spatřovat přítomnost člověka. Turista ve vazbě na stavy tetřevů je až posledním článkem řetězce vlivů jeho úbytku.

Při korektním hodnocení, je nezbytné sledovat širší vazby existence tohoto vymírajícího druhu, zejména jeho vazby na biotop. Tetřev je schopen se adaptovat na neobtěžující přítomnost člověka v jeho areálu - viz současná situace v přístupné části v okolí Luzného. Nepříznivý rušivý vliv turistů na tetřevovité, rep. tetřeva, je možno považovat za zástupný spekulativní důvod k vyhnání člověka ze Šumavy.

Potřebné je nepreferovat jeden ohrožený druh před mnoha dalšími kriticky ohroženými druhy.

Tetřev hlušec (Tetrao urogallus)

Druh: má 7 poddruhů. Vzhledem k jeho vymírání je potřebné zastavit jeho ústup a stabilizovat jeho populace.

Areál:

Tetřev je původnímobyvatelem **boreálního euroasijského tajgového lesa** (Norsko, Švédsko, Finsko, Rusko, Mongolsko), ale i **světlych starých horských lesů střední Evropy** (Alpy, Karpaty, Pyreneje, stará bulharská pohoří), prostoupených světlinami - pasekami, vřesovišti a rašeliništi s bobulonosnými bylinami a keři, důležitá je i přítomnost rašelinišť.

Tento největší kurovitý pták má ve střední Evropě relativně stabilní populace ve vysokých alpských polohách Švýcarska, Rakouska a Německa, také ve Skotsku, zatím co **ve středohorských polohách dochází k rapidnímu snižování jeho četnosti, včetně Šumavy**. Jižněji je v horách Itálie, Španělska a Francie (zejména Pyreneje) i Belgie (Ardeny, Jura).

ČR: v minulosti žil téměř po celé Šumavě a Pošumaví, Českém lese, Brdech, Křivoklátsku, Slavkovském lese, Krušných horách i sz. Plzeňsku, ale i severních hraničních horách ČR.

Lov:

V Norsku, Finsku, Švédsku, Skotsku, Itálii, některé země v. Evropy, zčásti ve Francii, (ohaři, střelci), zákaz v Belgii, Švýcarsku.

ČR: Dříve to byl i u nás vyhledávaný lovný pták (samec má velikost téměř krocana, výšku až 94 cm a váhu 5 - 6 kg). Ještě v 50. letech 20. století byl běžně loven prominenty či zahraničními lovci (za 75 USD), přičemž v jednotlivých myslivnách byly zařízeny hostinské pokoje pro vysoké hosty (např. v Prášilech, Filipově Huti, Modravě, Březníku, Stožci, Boubíně aj.). Na vrcholku Poledníku stávala chata Na Tokáni, ve které se pravidelně scházeli domácí i zahraniční střelci, jako hosté knížete pána, aby získali některou z loveckých trofejí, přičemž široký tetřeví ocas patřil k nejoblíbenějším. Ještě v r. 1997 se v NP Šumava vydávaly povolenky na odstřel tetřeva hlušce!!!

Biotop:

Pro zajištění podmínek pro jejich existenci jsou potřebné prosvětlené a rozvolněné staré lesní porosty (ke hřadování požaduje stromy s vodorovnými a dostatečně silnými větvemi, přičemž v hustém smrkovém porostu při rychlém startu a špatném letu často narazí), s bohatým zmlazením a nelesními plochami travních porostů a rašelinišť (členité bylinné patro je důležité z hlediska potravního, mikroklimatického, příp. úkrytu (slepice si tam zakládá hnízdní jamky, příp. pod keříky a vřesem).

Tetřev pro svůj samotářský způsob života miluje rozsáhlé lesní komplexy, které jsou prostrídány travnatými plochami a rašeliništi s bobulovitými rostlinami.

Tetřev v zimě žije a živí se na stromech (jehličím z borovic a jedlí). Tetřevi hřadují však obvykle na starých stromech (listnáčích i jehličnanech, kde oštipují listy či jehličí (zejména v zimě) a nocují. Tetřevi se často zdržují na zemi.

Potřebná je i přítomnost vhodných tokanišť - obvykle rozvolněné a prosvětlené staré lesní porosty, příp. s travnatým porostem.

Tetřev snáší beze škod a ztrát i nejdřívější zimy. Pták severských lesů a hornatých oblastí - je adaptován na chladné prostředí (opeření, na prstech rohovité třásničky usnadňují pohyb na sněhu a namrzlých větvích).

Tetřevi se v přírodě dožívají 12 let, v zajetí 18 let.

Potravní nabídka:

Pro jeho výskyt je důležitá potravní nabídka, tj. přítomnost bobulonosných rostlin (např. borůvka, brusnice, klikvy, vlohyně, maliny, jahody) a mravenišť (larvy, kukly, které pro mláďata vyhrabává), neboť nekrmivá mláďata jsou po vylíhnutí na nich závislá (ta však bývají na rozhraní "světla a stínu"). Kuřata jsou během prvních 4 - 6 týdnů hmyzožravá.

Tetřevi na jaře vyhledávají jehnědy a čerstvé výhonky, bohaté na proteiny, v létě se živí bobulemi, plody, bukvicemi i hmyzem, v zimě pupeny stromů, jehličím jedlí a borovic, drobnějšími lístky, mechy a lišejníky.

Důležitá pro jejich přítomnost je také dostupnost čiré pitné vody.

Potřebná jsou vhodná suchá místa pro popelení a dále dostupnost gastrolitů, tj. drobných křemičitých kamínků, které mu v žaludku slouží k rozemílání a natrávení rostlinné potravy (místní pamětníci uvádějí, že při někdejší úpravě šumavských cest vápencovou drtí, pro těžká vozidla, se tetřevi zdržovali právě v jejich okolí).

Výše uvedené zejména potravní požadavky na biotop tetřevů nepříliš vhodně splňují převažující souvislé jehličnaté druhotné smrčiny dnešní Šumavy.

Etologie chování:

Tetřev je stálým ptákem.

Tetřeví kohouti a samice žijí celý rok odděleně a setkávají se pouze na jaře v době toku (na jaře v dubnu až do počátku května, v nižších polohách již v březnu, ojedinele dochází k jejich toku i na podzim).

Na tokaništi se kohouti seskupují od konce zimy a brání toto své malé území.

Slepice navštěvují tato místa v dubnu či květnu aby se spářily na územích dominantních samců.

Na tokaniště přilétají večer, tok začíná na úsvitu, kdy kohout nejprve toká na silnějších větvích stromů, po rozednění obvykle slétá na zem, kde pokračuje v toku. Někdy dochází k soubojům mezi kohouty. Samice se zdržují opodál a po skončení toku kohouti přilétají či odbíhají za vábícími samicemi k páření do ústraní.

Tetřev je tichý pták, pouze v době toku je znám jeho charakteristický hlas, spojeným s obřadním tancem. Zatím co lidé slyší frekvence pouze 20 - 30 Hz a vyšší, tetřev patří mezi ptáky, kteří reagují na infrazvuk, který se nese dále atmosférou a ptáků pomáhá orientovat se za tmy nebo v mracích. Větší část zpěvu tetřeva lidé slyší, hlubokou infrazvukovou složku zaslechnou potenciální sexuální partneři, příp. sokové na dvojnásobnou vzdálenost (až 1 km).

Hnízdění:

Slepice zakládá svá hnízda na zemi, často i těsně vedle lesní cesty, ale tím, že na hnízdě sedí velmi pevně a má neobyčejně dobré krycí zbarvení, nebývá hnízdo zničeno. Hnízdo tvoří hnízdní jamka v travinách či křovinách.

Vajec snáší celkem 6 - 10, avšak reprodukční schopnost bývá nízká: 0 - 2 mláďat do konce srpna (velké škody jsou na hnízdech, mláďatech, vlivem nepříznivých meteo-podmínek, rušením při zahřívání vajec jež opouštějí), přežití dospělců však bývá vysoké (60-80 % slepic, 70-90 % kohoutů).

Na hnízdě sedí 26 - 28 dnů a při odchodu z hnízda zakrývá vejce.

Kuřata opouštějí hnízdo několik hodin po vylíhnutí a jsou vychovávána pouze matkou. Slepice z počátku vyhledává mláďatům potravu hrabáním (podobně jako domácí kvočna). V prvních 8 - 10 dnech jsou kuřata značně choulostivá (na nedostatek potravy, ale i vlhkost a chlad), pak jsou schopni i kratších přeletů.

Mladí tetřevi se vyvíjejí velmi rychle (plně se opeřují ve 30 - 40 dnech), během léta se zdržují s matkou, před podzimem se rozdělují do hejnek samců a samic. V příštím roce již pohlavně dospívají.

Tetřev na Plzeňsku:

Zajímavá je informace Ing. R. Stolaříka v publikaci Plasko - osm a půl století v Plaské kotlině (Státní okr. archiv Plzeň-sever Plasy 1996): "Nejstarší záznam o existenci tetřeva v panských lesích Plaska je z r. 1824, kdy zde bylo 6 tetřevů a 10 tetřívků, v r. 1831 8 + 38 kusů, v r. 1940 - 41 zde bylo 140 ks tetřevů (49 kohoutů a 91 slepic) na výměře 8000 ha. Odstřel kohoutů zde byl v roce 1887-1897 16 ks, v r. 1928 16 ks, v r. 1932 celkem 30 ks, v r. 1940 9 ks. Tetřev často hnízdl vedle cesty či dráhy, nevadilo mu holosečné hospodářství, ani kotlíkové seče či maloplošný způsob, přesto miluje větší komplexy lesů. Lesmistři podávali denní hlášení o jeho toku (v r. 1890 to bylo 12 hlášení v době 23.3. - 4.4.). Pro zajištění tetřevů je důležité důsledné potírání škodné - lišky, kuny, jezevce, tchoře, lasičky, toulavých psů a koček, dravých ptáků příp. ochrana před člověkem. Pro kuřata jsou pochoutkou mravenčí kukly, později pak bobule všech druhů a bukové a borové pupeny. Roční odstřel max. 1/3 tokajících ptáků."

Chov tetřeva: Tetřev není tak choulostivý jak se uvádí, dá se chovat v zajetí. Tetřev si nelibuje v blízkosti lidí, i když se jich nebojí, v době toku na vetřelce i zaútočí. Pověstná jejich plachost v některých případech zcela mizí (viz: Neobvyklé chování tetřevů - MVDr. I. Prekop, časopis Šumava 29/1989). Tetřev chovaný na Hluboké ve voliře i přes trvalou návštěvnost lidí toká zcela normálně.

Pokusy o repatriaci (resp. vysazení do přírody kde býval):

Někdy jsou úspěšné (ve Skotsku byla vyhynulá populace po vysazení obnovena), někdy jsou nejisté (NP Bavorský les, Český les - v současnosti Domažlické městské lesy vysadily 20 ks v Čerchovských hvozdech od německého chovatele z Brém po 14. tis. Kč/ks po aklimatizaci v obůrce), jindy selhávají (Krkonoše).

Stavy tetřevů u nás:

V ČR se jeho početnost trvale snižuje od 40. let 20. století. V období 1955 - 77 se plochy obývané tetřevi údajně snížily na 10 % původní rozlohy.

Tetřev je u nás chráněn od 80. let minulého století jako kriticky ohrožený druh.

V současnosti nabyly jednotlivé populace reliktní charakter (zdá se že jeho osud je poněkud podobný osudu severoamerického krocana).

Nejprve vymizel z lesních celků ve vnitrozemí v nižších polohách do 800 m, posléze i z poloh do 1000 m n.m. Dnes se tetřev vzácně vyskytuje kromě malých populací v oblasti Beskyd, Jeseníků a Slavkovského lesa vyskytuje zejména v sz. a střední části Šumavy, většinou v polohách nad 1000 m, v rozsáhlejších smíšených a jehličnatých horských hlubokých lesích se světlinami a rašeliništi. Zřejmě jeho hojný výskyt byl pod vrchem Tetřev (1260 m) u Tetřevských slatí. Početnost ubývání stavů tetřeva dokumentují následující údaje: odhad z roku 1967 cca 1230 ks, z r. 1977 cca 460 ks, na Šumavě bylo v r. 1970 sečteno 1022 tetřevů, v r. 1975 celkem 459 tetřevů, v r. 1980 celkem 323 tetřevů, v r. 2004 již jen cca 240 (přičemž se uvádí, že se na Šumavě vyskytuje 90 % populace ČR). Celkový počet tetřevů je u nás dnes odhadován celkem na 200 - 400 ks, z toho na Šumavě cca 110 - 150 ks (někdy až 100 samců), RNDr. Blahník uvádí počet hnízdních párů 60 - 80 (v Hodnocení vlivů ROP NUTS II JZ 2007 - 13 na území Natura 2000). Není však zřejmé do jaké míry jeho stavy na Šumavě byly ovlivněny repatriací na bavorské i české straně. Na jižním okraji Šumavy, v nepřístupném vojenském újezdu Boletice činily stavy tetřevů v letech 1948 - 56 celkem 133 ks, v r. 1967 73 ks, v r. 1976 49 ks a v r. 1987 již jen pouhých 10 ks. V r. 1994 bylo v prostoru LSO Modrava uváděno 52 ks tetřeva, přičemž v prostoru Luzenského údolí bylo uváděno 5 - 10 ks (P. Hubený). P. Hubený ve studii Aspekty konfliktu návrhu turistického přechodu Modrý sloup prohlašuje, že tetřev se Březníku straní (vzhledem k turistům na vzdálenost 500 m), **avšak v prostoru Luzného je vůči turistům vstřícnější (bývá i u turistických stezek) - jinak řečeno v případě příznivého biotopu a "neobtěžujícím chování" turistů je k lidem adaptabilní.**

Příčiny úbytku tetřevů v přírodě nejsou dosud zcela specifikovány. Předpokládané základní příčiny jsou následující:

a) degradační proměny biotopu: zásahy lesního hospodářství - druhotné smrkové monokultury (zejména v posledních 150 letech), omezení keřového a bylinného patra, imisní zatížení lesů, kyselá deště - okyselení půd, příp. kontaminace půd, používání herbicidů

b) nerovnováha s predátory: kořist zejména pro lišky (ČR současnost cca 40 000 ks), kuny (ČR kuna lesní a skalní současnost cca 70 000 ks), dnes i rysy, velké dravce a krkavcovité, ale i divoká prasata (ČR v r. 1970 cca 3 000, současnost cca 45 000)

c) lov - současnosti k němu již nedochází, v závislosti ale ovlivnění populační dynamiky - dlouhodobý intenzivní lov nejkvalitnějších kohoutů

d) omezená potravní nabídka: redukce potravní nabídky bobulovitých aj. drobných plodů (borůvky, brusinky, klikva, vlochyň, maliny, jahody aj.), i mraveniště (larvy a kukly) vč. kompetice (soutěžení)

zejména vypásáním vhodných biotopů nadměrnými stavy vysoké zvěře a tím i snižování potravní nabídky

d) globální klimatické změny: oteplení regionů a ústup do vyšších poloh

d) rušení (disturbance): např. těžbou, dopravou, lidmi

e) jiné vlivy: fragmentací biotopů rozpad populací.

Situace v krajinném segmentu "Modrého sloupu"

Při terénním průzkumu zájmového území od Březníka k Modrému sloupu dne 24.11.2006, přestože se jednalo o dlouhý časový úsek od časného rána a téměř absolutní klid, nebyly zjištěny žádné hlasové ptačí projevy, což bylo až deprimující zjištění.

Na týdenní sněhové příkrývce s popraškovou "obnovou" byly prověřovány trasy k hraničnímu přechodu a území přilehlé Hraniční slati, avšak v zájmovém území nebyla zjištěna přítomnost tetřeva. Byly zde však 5 x dokladovány čárové tahy lišky, jako jeho významného predátora. Dále při zjišťování stop, kromě liščích tahů a dokladované přítomnosti zajíce, byla zjištěna přítomnost také drobného hlodavce, pravděpodobně myšice křovinná, myšivka horská či rejsek horský.

Vzhledem k totální redukci posedů tetřeva na větvích odumřelých stromů, je ve zdejší lokalitě vysoký předpoklad jeho ohrožení zejména stavy lišek, tak dalším repatriovaným predátorem - rysem. Jeho významný potravní zdroj, bobule borůvek, se vyskytují spíše u Luzného.

Vzhledem k údajné ochraně tetřeva nepovolilo MŽP ČR ani po 13-letém snažení šumavských obcí otevření hraničního přechodu Modrý sloup, vzhledem k údajnému nebezpečí ohrožení areálu tetřeva rušením pěšími turisty procházejícími po historické staleté zemské stezce, která byla dlouhodobě využívána bez ohrožení tetřevů (prof. Bejček, jako protagonista zamezení přístupu člověka do „území tetřeva“, uvádí ohrožení za doby toku, sezení na vejcích a v zimě - výdej energie). Přitom je známo, že vojenská technika jim v těchto místech nevadila a že jejich dobré stavy jsou zejména v lokalitách některých rozsáhlých lesnických zásahů vč. působení těžké mechanizace.

Podle údajů z Durynska je více než 50 % úhynů způsobeno liškami a kunami, cca 20 % velkými dravci, 12 % dopravními kolizemi, 5 % klimatickými extrémy (ledový déšť), dalším problémem jsou vysoké stavy divokých prasat, zásadní význam má kompetice (soutěžení) v potravních zdrojích - nadměrné stavy vysoké zvěře snižují potravní nabídku pro tetřeva.

V současnosti je potřebné nejen monitorovat populaci tetřeva v Ptačí oblasti Šumava, ale zabývat se i jeho managementem a vhodnými opatřeními, týkajícími se jeho:

- potravních možnosti
- úkrytových předpokladů
- stavů jeho predátorů vč. jejich reprodukčních předpokladů
- další gastro-vazbami, např. dostupností k vhodné vodě, gastrolitů, příp. kyselosti půd i vody.

Podle Metodické instrukce MŽP č.1/2006 k managementu volně žijících živočichů, kteří jsou zvěří na území národních parků, je třeba u tetřeva provádět následující speciální management ohroženého druhu:

- v případě potřeby regulovat volný vstup do hnízdních lokalit v období března - června, ve zvláště exponovaných oblastech regulovat v této době i počet návštěvníků turistických tras
- v lokalitách s výskytem tetřevů v případě potřeby zamezit rušení a zabezpečit podmínky pro udržení životaschopné populace zlepšováním biotopu
- na lokalitách výskytu tetřevů celoročně regulovat početnost hlavních predátorů (liška obecná, kuna lesní, kuna skalní, prase divoké, krkavcovití ptáci)
- zásahy do lesních porostů provádět se zvýšeným ohledem na zachování vhodného biotopu pro tetřevy: v oblastech hnízdního výskytu zajistit úmyslnou těžbu a odvoz dřeva v období mimo 15.3. - 15.7., v případě mimořádných situací (křovcová kalamita) v lokalitách hnízdění dočasně nechávat maximum asanovaného dřeva na místě, aby se omezil na minimum negativní vliv rušení intenzivním hlukem (odvoz dřeva). Netěžit v porostech na tokaništích v období března - květen
- uměle odchované tetřevy vypouštět pouze v oblastech vhodných biotopů, kde bude zajištěna jejich vhodná ochrana a účinné sledování vypouštěných jedinců. Pro sledování tetřevů je bezpodmínečně nutné jedince označit a přežívání a disperzi, resp. úspěšnost vypouštění, sledovat i radiotelemetricky.

Zdraví a pevné nervy přeje

Pavel Valtr

V případě potřeby jsem ochoten pomoci s řešením některých problémů.